

VÍBĚR Z ČS.
ČTENÁŘSKÉ
SAMOOBSLUHY

1983 / 1

O B S A H

Vladimír Kadlec	
Smutné výsledky roku 1982	1
Rudolf Zukaš	
Kazňvejme věci pravými jmény	5
J. H.	
Úvahy o práci a ne-práci	19
Honorus	
K črtí Dary Medfické	30
Výtah z pastýřského listu biskupů NDR	34
Jiří Hermach	
Polská výsve a nabídka míru	36
František kardinál Tomášek	
Dopis katolickým novinám	44

Čtení na víkend

Michal Voslenski j	
Jeden den Děnice Ivanoviče	49

Vladimír K a d l e c

SMUTNÉ VÝSLEDKY ROKU 1982

Co se zhoršilo proti roku 1981:

- V hutích se snížila celková výroba o 9,4 %
- V chemickém průmyslu se výroba snížila o 0,3 %.
- Objem výroby potravinářského průmyslu se snížil o 0,8 %.
- Výroba stavebních hmot se snížila o 1,5 %.
- Objem stavebních prací se snížil o 3,7 %.
- Produktivita práce ve stavebnictví poklesla o 1,6 %, plán nebyl splněn.
- Rozpočtové náklady vzrostly u rozestavěných staveb.
- Zásoby v průmyslu rostly rychleji než výkony; doba obratu zásob se prodloužila, ač bylo plánováno její zkrácení.
- Produkce živočišné výroby se snížila o 4,2 %. Stavby prasat a krav byly koncem roku nižší než začátkem roku. Ve srovnání s r. 1981 nižší denní váhové přírůstky ve výkrmu prasat a skotu. Od zemědělců bylo nakoupeno méně jatečných prasat /-12 %/ a jen nepatrně více jatečného skotu /+12%/, bylo vykoupeno i méně jatečné drábeže. Výroba masa se snížila o 9,8 % a u jatečné drábeže o 1,6 %.
- Dovoz z nespoc.států se snížil o 6,5 %, vývoz byl nižší o 1,4%.
- Zpomalilo se tempo růstu finančních zdrojů a tomu bylo nutno přizpůsobit i tempo uspokojování finančních potřeb.
- Finanční politika se musela vyrovnat s podstatným zhoršením finanční stránky vzájemných ekon. vztahů.
- Přebytek vývozu nad dovozem a stejně i placení úroků a splátek z našeho dřívějšího zadlužení v cizině bylo nutně kryt z vnitřních finančních zdrojů, kterých proto nemohlo být použito k financování vnitřních potřeb. To se projevilo i v nerovnováze nabídky a poptávky na vnitřním trhu.

Plány se nesplnily :

- Klíčovým faktorem společenské produktivity práce, v níž bylo dosaženo v roce 1982 plánovaného zvýšení, je vědecká-technický pokrok a jeho aplikace v praxi. Výzkumné a vývojové úkoly státního plánu tech.rozvoje nebyly splněny o 2,7 % /koncem prosin-

- ce se předběžně uvádělo nesplnění o 5%. Realizační výstupy tohoto plánu nebyly splněny o 6,7 %.
- Zvláště závažné je nesplnění plánovaného zvýšení společenské produktivity práce, nedostatky a odchylky v plnění plánu narušují některé základní proporce ekonomiky, projevují se v nedosahování efektivnosti a hospodárnosti, v růstu nepotřebných zářeb, v poruchách dodavatelských vztahů apod.
 - Ve strojírenství se odhaduje dosažená úspora železných kovů jen na 3 %, u neželezných kovů jen na 3,5 %, sčkolí byla plánována úspora 4,5 až 5 %.
 - Rovněž nebyl splněn cílový plán úspor energie a paliv. Energetická náročnost tvorby národního důchodu klesla o 0,6%.
 - Plán těžby uhlí byl překročen o 0,5 %, plán skryvky vásek nebyl splněn o 1,3 %.
 - Přetrvávala nadměrná vysoká rozestavěnost.
 - U investic, stanovených jako závazné úkoly státního plánu, nebyly některé významné kapacity uvedeny včas do provozu /celkem asi 1/4/ následkem stále ještě nedostatečného soustředění stavebních a montážních kapacit na tyto stavby.
 - Nebylo dosažováno projektových parametrů na dokončených investicích.
 - Průmysl zpracování dřeva např. plánovanou výrobu nesplnil; nesplnění bylo ovlivněno nedosažením projektových parametrů a spožděním konstrukčních prací.
 - Provozní úvěry varostly téměř o 121% než určoval měnový plán.
 - Příjmy státních rozpočtů rostly pomaleji a výdaje rychleji než stanovil finanční plán.
 - Bytů bylo v roce 1982 dokončeno 100,7 tis., což je sice více než v r. 1981 /95,4 tis./, ale stále méně než v roce 1980 /128,9 tis./, méně než v r. 1979 /122,7 tis./ a podstatně méně než v r. 1975 /144,7 tis./

Základní vady přetrvávají :

- Tech. úroveň a kvalita výrobků stále nedosahuje potřebných parametrů. Naše tech. zaostávání za světem se prohlubuje.
- V uplatňování přijatých vynálezů a zlepšovacích návrhů do praxe stále existují "snačné rezervy".
- Podíl hodnoty nových výrobků byl jen 16 %. Přitom z hodnoty nových výrobků byl podíl na tzv. vysoké technické úrovni jen 1/4!

Na celém objemu prům.výroby činil podíl výrobků na tzv. vysoké tech.úrovni jen 11%, přičemž v tom bylo výrobků I.kvality /ohodnocených tak stát.zkušebnami/ jen 9,5 %.

- Kvalita celé řady výrobků a tech.-ekonomické parametry některých výrobků zůstává již řadu let na stejném stupni nebo se jen nepatrně změnila. Takové výrobky ztrácejí konkurenční schopnost na zahraničních trzích, přestávají být atraktivními na vnitřním trhu a vedou v inv. výstavbě k zastaralým řešením.
- "Rezervy" zůstávají v rychlejším přizpůsobování sortimentu výroby, její technické úrovně vůči požadavkům zahraničního trhu.
- Přetrvávalo nerovnoměrné plnění plánu v průběhu roku. Neopolehlivost dodavatelsko-odběratelských vztahů a tím nedůvěra a nervozita, škody a ztráty v podnicích spíše vzrostly. Nedasašený, ale přesto poučný příklad: "V prvních dnech měsíce můžeme v dílnách hrát fotbal, jak je všude vymeteno. Od poloviny měsíce začíná blázinec a ke konci už chtějí, abychom byli v dílnách ve dne v noci" /RP z 31.1.1983/.

Co je alarmující:

- U prům. výrobků v ústředně řízené průmyslové výrobě se objem produkce zvýšil jen o 1%.
- Produktivita práce z hrubé výroby se zvýšila jen o 0,9%.
- Celková hodnota odbytu se zvýšila jen o 0,3%.
- Ve strojírenství se zvýšila výroba jen o 2,9 %, přičemž v těž. strojírenství jen o 1,5%.
- V lehkém průmyslu se výroba zvýšila jen o 1,6 % a celkové dodávky pro vnitřní obchod se zvýšily jen o 0,5 %.
- Přitom se snížila výroba v hutích, v chemii, v potravní průmyslu, ve staveb. hmotách, v živočišné výrobě.
- Kupní síla přitom všem u národního důchodu je vykazována přírůstek o 4,1% /1 7/
- Alarmující je i růst další nerealizovatelné kupní síly, což znamená šití na úkor budoucnosti. Ačkoli dodávky lehkého průmyslu pro vnitřní obchod se zvýšily jen o 0,5 %, ačkoli výroba potravního zboží se dokonce snížila /výroba masa dokonce o 9,8 %/, ačkoli maloobchodní obrát už při zvýšených cenách se zvýšil jen o 2,9 % a tržby ze služeb jen o 2 % - byly celkové příjmy obyv. zvýšeny o 4%! Na zvýšení objemu nerealizovatelné kupní síly

ukazuje i to, že došlo k nízkému plnění daně z obrátu, což bylo vyvoláno pokračujícími nedostatky v dodávkách vhodného zboží pro vnitřní trh. Rychleji než hmotné krytí rostlo i oběživo a vklady na vkladních knížkách dosáhly v r. 1982 rekordní výše, nejvyšší míry "spoření" od r. 1977: vklady za rok 1982 se zvýšily o 13,7 miliard Kčs - tj. o 8,3 %. Přitom realizované peněžní výdaje obyv. místo plánovaných 4,3 % se zvýšily jen o 2,9%. To lze vysvětlit i tím, že úředně řízený průmysl dodal v r. 1982 do vnitř.obchodu o 1 % méně než v r. 1981.

J E T O M O Ž N Ě ?

- Je překvapující, že v r.1982 proti 1981 je vykazován přírůstek nár.dáchoďu o 18,5 mld.Kčs - tj. o 4,1 % /1 /
- když majdolež. energetické a materiálové vstupy v r. 1982 proti 1981 absolutně poklesly,
- když přes oznašované mater. úšpory ve výrobě se v r. 1982 zvýšil podíl vyr. špotřeby na špelečenském produktu,
- když krizové jevy a nepřiznivá ekon. trenďy, které v r.1981 vedly k poklesu užitého nár.dáchoďu o 23,5 mld.Kčs - tj. k poklesu o 5% a k poklesu vytvořeného nár-dáchoďu o 14,4 mld. Kčs - tj. k poklesu o 2,9 % - prakticky v r.1982 dále trvaly nebo se i šhoršily, jak bylo vpředu ukááno?
- Proto je až neuvěřitelné, že - ačkoli v nár.dáchoďu v r.1981 došlo k poklesu o 14,3 resp. o 23,5 mld Kčs - v roce 1982 byl vykázán přírůstek o 18,5 mld.Kčs. /Určité formální vysvětlení by snad mohlo být v tom, že v r. 1982 se zvýšily ceny: VC i MC. Obsahově by to však znamenalo špiše negativní vývoj.

V oficiální správě se neuvádí, zda jde o národní dáchoď vytvořený nebo užitý. Užitý národní dáchoď je v roce 1981 i v roce 1982 nižší než vytvořený národní dáchoď, protože z vytvořeného musíme dnes např. platit úroky a šplátky z našeho zadlužení v cizině, když jsme předtím šili léta na dluh. V roce 1981 byl užitý národní dáchoď o 17,6 mld.Kčs nižší než vytvořený národní dáchoď.

Rudolf Z u k a l

NAZÝVKJME VĚCI PRAVÍMI JMÉNY

Nemají to dnes u nás propagandisté lehké, zejména ti, kteří pracují na ekonomickém úseku. Hospodářská fakta jsou neúprosná a dnes už každý vidí, že s našim hospodářstvím není něco v pořádku. Tytam jsou doby, kdy bylo možné denně slyšet a číst ve sdělovacích prostředcích oslavné tirády o tom, jak se podařilo konsolidovat rozvrácené hospodářství, že právě uplynulá léta konsolidace a normalizace jsou vůbec nejdůležitější v naší ekonomické historii atd., atd.

V současné době je ekonomická propaganda poněkud rozpaditější a ostýchavější a to můžeme číst v denním tisku, že náš ekonomický vývoj, je veelku pozitivní, že se nám v podstatě daří zvládnout složité hospodářské problémy, v podstatě udržet dosaženou vysokou životní úroveň apod. /viz úvodníky RF 18. a 28.12.82/. Oficiální čísla, která jsou ovšem přikrašlována, a to od nejmladších článků až po VŠÚ, hovoří však o něčem jiném. V prosinci 1982 vyšla Statistická ročenka s údaji za rok 1981. Je to velice zajímavé a poučné čtení a ještě zajímavější srovnávání s nedávnou zatracovanou minulostí. Nejsouhrnnějším ukazatelem hospodářského vývoje je národní důchod /v+m/, a to jak vyrobený tak užitý. Každý občan /a nemusí být ani ekonom/ chápe, že při kladném hospodářském vývoji dochází k růstu nár.důchodu, při oslabení hospodářské činnosti k jeho stagnaci a při poklesu ke krizi ekonomiky. Alespoň takovžto měřítko používáme při hodnocení hospodářského vývoje v kapitalistických státech.

Podívejme se na vývoj tohoto souhrnného ukazatele za poslední léta /viz Statistická ročenka, údaje jsou v milionech Kčs běžných cen/:

	1976	1977	1978	1979	1980	1981
vytvoř.ND	418.182	414.990	438.015	460.667	486.281	472.003
změna proti předch.roku	+2,39%	-0,77%	+5,54%	+5,17%	+5,56%	-2,94%
užitý ND	422.958	416.845	437.565	454.678	477.917	454.376
změna proti předch.roku	+3,61%	-1,45%	+4,97%	+3,91%	+5,11%	-4,93%

Jak je vidět z uvedených čísel, možné hodnotit vývoj u nás za poslední rok vcelijak jen ne veelku pozitivně. A to neznáme ko -

nečná čísla za rok letošní, kdy materiálové vstupy do nár.hospodářství - zejména energetické - byly značně sníženy.

K poklesu našeho ND nedochází u nás v poválečném období poprvé. Došlo k němu rovněž v letech 1963 a 64. Pro srovnání uvádím čísla o vývoji našeho ND v 1.1961 - 1965 /Statistické ročenky/, údaje v milionech Kčs běžných cen/:

	1961	1962	1963	1964	1965
vytvořený ND	172.021	175.378	172.883	169.507	173.969
změna proti předch.r. %	+5,56	+1,95	-1,43	-1,96	+2,63
užitý ND	169.610	171.675	165.724	164.608	169.643
změna proti předch.r. %	+7,23	+1,21	-3,47	-0,68	+3,05

Jak je vidět z pouhého mechanického srovnání obou období, pokles národního důchodu je v současné době absolutně i relativně vyšší než v 1.64-64. Tehdy během dvou let poklesl vytvořený ND o 5.871 mil. Kčs. Dnes činí pokles jen za rok 1961 14.278 mil.Kčs. U užitého ND je rozdíl ještě markantnější. Tehdy činil pokles za dva roky 7.067 mil.Kčs, zatím co dnes činí 23.541 mil.Kčs. Jak budou vyhlížet čísla za rok 1962, to budeme vidět v příští Statistické ročence. Podle mého odhadu dojde k dalšímu poklesu. Doporučuji proto všem propagandistům, aby si pro osvěžení paměti přečetli hodnocení stavu naší ekonomiky první poloviny 60.let ve stranických materiálech a důvody, proč se vlastně začalo s ekonomickou reformou. Přes všechny hospodářské těžkosti, které jsme měli od počátku 60.let, byla naše ekonomika celkově v lepší situaci než nyní. Tehdy jsme měli v zahraničí značná aktiva, zejména v socialistických zemích, která jsme mohli používat na snazší překonávání hospodářských těžkostí. Dnes nás velmi tíží, že jsme žili na úkor budoucnosti. Ekonomicky řečeno, náš národní důchod vyrobený byl nižší než důchod užitý. Místo toho, abychom řešili narůstající hospodářské problémy, překonávali jsme je zadlužováním v zahraničí.

Jaké tíživé ekonomické zatížení pro nás současně ekonomické zadlužení znamená, je vidět z rozhovoru člena předsednictva a tajemníka ÚV KSČ M.Jakeše s redaktory RP a Pravdy /RP 24.6.62/, kde se mimo jiné říká: "Dosažení sjezdových záměrů, z nichž vystupuje do popředí udržení životní úrovně a dále zabezpečení rovinovány vnějších vztahů a postupné snižování zadluženosti, které si vyžádá celý přírůstek nár.-důchodu v 7.pětiletce, bylo nutno přispůsobit i proporce ve využití ND, především zvýšit podíl

osobní a společenské spotřeby na úkor fondu a akumulace". Rovněž mezinárodní hospodářská a politická situace byla na počátku 60 let nepoměrně příznivější než nyní. A přesto tehdejší stranické a státní vedení uznalo nutnost zavedení ekonomické reformy. Dnes už tedy najde o celku pozitivní vývoj naší ekonomiky, ale o vážné krizové jevy, které je nutno bezodkladně řešit. Věci je nutno nazývat pravými jmény, zejména v oblasti ekonomické. To proto, abychom znali přesně situaci a mohli volit adekvátní prostředky k případné nápravě.

Stejně neseriozní přístup zvolili naši politici, ideologové a propagandisté k ekonomické reformě, jejíž základy byly schváleny ÚV KSČ a pojety do Akčního programu KSČ z dubna 1968. Přestože reforma nebyla ještě plně propracována a měla i svá slabá místa, její první kroky vedly bezesporu k rychlému hospodářskému růstu. Byla však z politických a ideologických důvodů zavržena jako špatná, škodlivá, revizionistická. Nikdo se ani nenamáhal provést její ekonomické zhodnocení, analyzovat klady a zápory.

Jaké výsledky přinesla hospodářská reforma v 1.1966-70, je vidět z následujícího srovnání makroekonomických ukazatelů za poslední 4 pětiletky, /Pramen-Politická ekonomie, č.9/82 str. 911/:

Vývoj národního důchodu, materiálové, energetické a fondové náročnosti a souhrnné národohospodářské efektivity v 1.1961-80 /roční tempo růstu v %/:

Národní důchod	1961-65	1968-70	1971-75	1976-80
-"-	2,0	6,9	5,7	3,7
mater.náročnost	1,4	-0,02	-0,02	0,0
energ. "-"	2,3	-3,8	-2,6	-1,3
produkt.práce /ND na pracovníka/	2,0	5,2	4,6	2,5
Souhrnná národohosp. efektivnost	0,2	1,9	1,4	0,5

Již při prvním pohledu na uvedená fakta je zřejmé, že hospodářsky nejdůležitějším byl právě úsek let 66-70, který je tak vehementně kritizován. V rámci objektivnosti nutno ovšem poznamenat, že reforma byla uvedena v život v období všeobecné světové konjunktury, což mělo jistý vliv i na celkové hospodářské výsledky. Přes uvedené skutečnosti bylo toto období ve směrnicích XIV.sjezdu charakterizováno následovně, zejména roky 1968-69:

" V důsledku chaotického a inflačního vývoje byly v základech narušeny vztahy mezi státem a podniky, jakož i základní proporce tvorby a užití národního důchodu, vztahy mezi růstem produktivity práce a průměrných mezd. Rychlý růst nominálních mezd nepřispěl k prohloubení diferenciaci odměny za práci ani ke zvýšení hmotné zainteresovanosti na výsledcích práce. Naopak při narušené pracovní morálce a vlivem růstu maloobchodních cen se zvyšoval tlak na další úpravy mezd. Projevovaly se nové nivelizační tendence. Růst maloobchodních cen dopadl nejtěživěji na rodiny s více dětmi a důchodce.

Příjmy obyvatelstva rostly v 1.68-69 o více než 11% ročně, životní náklady stoupaly zhruba o 2,5 % ročně. Přitom však průměrný roční přírůstek průmyslové výroby proti letům 66-67 činil pouze 5,5 %.

Rychlý vzestup osobní spotřeby, který předstihoval růst národního důchodu, vyústil do pronikavého zhoršení rovnováhy vnitřního trhu a do vážných poruch v zásobování. Byly oslabeny životní jistoty obyvatelstva.

Narušení vnitřních proporcí se přenášelo do vnějších hospodářských vztahů. Částečné dovozní potřeby se zajišťovaly nad rozsah pohotových zdrojů vytvářených vývozem." Atd. Zdá se, že uvedená charakteristika v materiálech XIV. sjezdu KSČ se spíše hodí jako šitá na míru na současnou situaci. Na základě údajů ze Statistických ročenek totiž možno prokázat negativní tendence téměř na každém hospodářském úseku. Např. podle propočtů Mezinárodní organizace práce dosáhla u nás inflace v r.1979 roční míry 5,7%. Zdražení nafty o 70 % pro social.organizace a o 280% pro soukromé osoby, stejně jako zdražení benzínu a oleje, musí mít nutně inflační vliv na celé národní hospodářství neboť zvýšené dopravní náklady se promítají do hodnoty většiny vyráběných výrobků.

Jak je v dokumentech uvedeno, stoupaly životní náklady v 1.68-69 o 2,5 % ročně. Za poslední roky rostly však u nás životní náklady následovně /pramen - Statistická ročenka/:

	1976	1979	1980	1981
růst v % proti předch. roku	+1,46	+2,97	+3,41	+1,0

Za rok 1982 nebyly oficiální údaje ještě publikovány. Vzhledem ke zdražení některých základních potravin /maso, rýže/ bude zvýšení životních nákladů jistě značné. A to podotýkáme, že index život-

ních nákladů nepostihuje tzv. skryté sražování vznikající poklesem kvality prodávaných výrobků /např. potravin/, různými inovacemi, tzv. luxusními výrobky atd.

Růst produktivity práce tehdy a nyní ukazuje další srovnání:

	1967	1968	1969	1970 76	1979	1980	1981
růst v % proti předch. roku	+4,81	+5,24	+5,29	+2,953,69	+1,46	+2,47	-0,61

Je pravdou, že v roce 1968 a 69 byly nákupní horečky. Nemá divu, že k nim docházelo vzhledem k celkové politické situaci. V současné době k nim nedochází? Opět malé srovnání v této oblasti. V r.63 činila nerealizovaná kupní síla ve formě vkladů obyvatelstva 34,5% ročního maloobchodního obrátu, což představovalo krytí všech nákupů na 126 dnů, v r.1969 pokrývaly vklady nákupy na 123 dny. V r.1980 pokrývaly vklady nákupy na 223 dnů a v r. 1981 na 231 dnů. K tomu ještě nutno připočítat další miliardy korun, které se ve formě občůhiva-hotovostí- nachází v rukou obyvatelstva.

Nutno říci, že pod tlakem ekonomických skutečností se tón naší propagandy přece jen v poslední době poněkud změnil. Přestalo se jásat nad našimi "nejúspěšnějšími léty" a dnes se již mluví skromně o "v podstatě pozitivní vývoji". Za všechny naše ekonomické problémy již nemohou imperialisté, ale "obtíže plynoucí z vnějších ekonomických vztahů, jsou sice objektivní, ale jejich vliv nelze přeceňovat a svádět na ně kdeco." /Úvodník RP 28.12.82/. Kdo je za současnou situaci odpovědný? Část vzniklých problémů je objektivního charakteru, které jsme jen stěží mohli ovlivnit, ale jejich dopad jsme mohli částečně zachytit, zmírnit, přizpůsobit se /např. světový cenový růst/. Větší část ekonomických problémů jsme si ovšem způsobili sami neochopností, nekvalifikovaností, neodpovědností, nechtím řešit problémy, podceňováním tvrdé ekonomické reality apod. Nyní se začíná mluvit dokonce o odpovědnosti.

To však nedává stále odpověď na otázku kdo se především přiči- nil o současně vážné ekonomické problémy. Z celé dlouhé řady těžkostí uvádím jen několik konkrétních svědajících dotazů, u oblasti hospodářské politiky.

- Kdo je odpovědný za to, že se pokračovalo v neodpovídající struktuře našeho průmyslu, energetiky a materiálně náročném, ačkoli tzv. železná koncepce byla velmi tvrdě kritizována a její nesmyslnost prokázána období ekonomické reformy 60.let. Bylo tehdy prokázáno, že neodpovídá našim přírodním ani ekonomickým podmínkám.

Konkretizace: Z úvodníku RP z 21.9.32 nazvaném "Od kvantity ke kvalitě": Jak výroba surového železa, tak zvláště oceli dosáhla v přepočtu na jednoho obyvatele vysokého podílu, vyššího než v mnohých vyspělých průmyslových státech. Bylo to umožněno poměrně snazším získáváním potřebných surovin a energetických zdrojů, než je tomu dnes. Proto také např. výroba oceli, která ještě v páté pětiletce vzrůstala každým rokem v průměru o 4,4% zaznamenávala v šesté pětiletce roční nárůst jen 1,2%. V sedmé pětiletce se již počítá s mírným snížením objemu výroby oceli."

- Kdo je odpovědný za to, že ukazatel typu čisté výroby zavedený v ekonomické reformě 60.let se zrušil a nahradil opět ukazatelem hrubé výroby, což podporovalo spotřebu surovin a energie, napomáhale extenzivnímu rozvoji naší ekonomiky. Konkretizace: "Zavedení ukazatele typu čisté výroby v podobě ukazatele vlastních výkonů patří svým významem ve vytváření podkladů motivace podniků k nejzásadnějším opatřením souboru." /První náměstek ministra FCO Vlastimil Bouda v RP 21.dubna 1980/. "Připomínáme si např. kolik let zcela jednotně ekonomický výzkum kritizoval ukazatele hrubé výroby, než na tuto kritiku praxe reagovala." /Prof. Hába v HN č. 25/81/

- Kdo je odpovědný za to, že místo řešení nutných ekonomických problémů se tyto odkládaly za pomoci zadlužování v zahraničí až na hranici únosné míry. Konkretizace: Koncem r.1980 dlužila ČSSR kapit.bankám celkem 1.800 milionů dolarů./Politika č.11/81/.

Zahraniční obchod ČSSR v letech 1976-80 v mil.dol.

vývoz	dovoz	saldo	krytí dovozu vývozem v %
59,2	62,9	- 3,7	94,1 %

Politická ekonomie č.11/82

- Kdo je odpovědný za to, že bez jakýchkoli ekonomických kalkulací se začaly nepromyšleně zavádět všude velké ekonomické celky, jejichž řízení je značně nepružné, má sklony k byrokratizaci, výroba je vzhledem k velkým a dalekým přesunům krmiv a strojů energeticky náročná, došlo k odcizení vztahů k půdě, k mechanickému rušení záhumenků atd. Konkretizace: V r.1970 jsme měli 6.200 JZD, zatímco v r.1980 jen 1.722. Ve stejném období se snížila výměra půdy záhumenků ze 495.243 ha na 7.633 ha. /Statistické ročenky/. V letech 1970-1980 se zvýšila spotřeba kapalných hno-

živ o 72 %. Jednou z příčin byla zcela nesporně plošná extenze zemědělských podniků, resp. koncentrace výroby do větších stavenišť, spojená s rostoucí přepravou hmot po silnici, s nasazováním mechanizačních prostředků na větší vzdálenosti." /Politická ekonomie 8.9/82/.

- Kdo je zodpovědný za to, že přes zjevnou ekonomickou nelegitimitu, nehoopodárnost, těžkopádnost, pokračuje u nás federalizace v oblasti hospodářské. Konkretizace: rozvoj výrobních sil všude na světě narušuje státní hranice /integrace/, zatímco my si uvnitř státních hranic vytváříme umělé národnostní ekonomické celky. Stačí si porovnat počet našich ministerstev s počtem ministerstev v hospodářsky vyspělých státech, abychom dokonale poznali byrokratismus naší ekonomiky. Nejde o to, co tento aparát stojí, ale jak brzdí rychlost a racionálnost ekonomického rozhodování. Je zajímavé, že i když v našem tisku se již častěji objevuje kritika na byrokratizaci řídicího aparátu /např. ministerstev, NV, podnikové sféry/, federalizace v oblasti ekonomické se ani nedotkla. Zde stále platí politické tabu.

Podobně by bylo možné septát na investiční činnost, cenovou politiku, ekologii přírody a celé dlouhé řady dalších problémů, jejichž řešení spočívá na nejvyšších řídicích místech a nikoli na střední a podnikové řídicí sféře. Nemusí jít ovšem ani o chyby ve sféře hospodářské politiky, ale i o běžné věci, patřící do konkrétní řídicí hospodářské praxe. Tak je možné si klást otázku

- kdo je zodpovědný za to, že v zimě r. 1978/79 nebyly dostatečně předzásobeny uhlím elektrárny, takže bylo nutno vyhlásit regulační stupeň č. 15 a prakticky po dobu 14 dní se pracovalo jen minimálně v důsledku nedostatku elektřiny. Že to bylo zaviněno především subjektivními příčinami, to dokázala zima 1981/82, která byla podstatně delší a tužší a přesto byly dodávky elektrického proudu v podstatě plynulé.

- kdo je zodpovědný za to, že v r. 1982 se v důsledku hospodářských těžkostí vyvezly neuváženě státní rezervy cukru, takže vyšší úroda ovoce způsobila nedostatek cukru na vnitřním trhu. Jen přibližně si dovedu představit zvýšené devizové náklady na promptní dodávky cukru ze zahraničí, aby se uspokojila poptávka na vnitřním trhu. Podobných příkladů ekonomické nezodpovědnosti by bylo možné uvést celou řadu. Ani jeden ministr, ani jeden vedoucí politický pracovník mající odpovědnost za hospo-

dávkový úsek nebyl zbaven pro to své funkce. To není velání po padání hlav, ale po důsledném prosazování zásady, že každý má být odměňován podle výsledků své práce. Tento princip je třeba realizovat na všech stupních a to bezesbýtku. Jinak se rozšifuje nezodpovědnost, když se vidí, že chyby vedoucích pracovníků nejsou ze zděluze potrestány. Za podobné hrubé "omyly", jichž jsme se v ekonomice prokazatelně dopustili by ve vyspělých kapital.státech padla vláda. /Mnohé případy by se ovšem v kapitalismu stát nemohly, neboť tam před každým závažným hospodářským rozhodnutím se provedou důkladné ekonomické analýzy z hlediska efektivnosti a rentability./ Často jsem si kladl otázku proč za socialismu vedoucí politická a hospodářská místa vydávají a realizují s lehkou myslí ekonomická rozhodnutí, která mají s efektivitou a hospoděrností příměle společného, nedbají varovných hlasů hospodářských odborníků, projevují takové často až nepochopitelné podceňování hospodářských ukazatelů, myslí si, že pro ně neplatí objektivní ekonomické zákony, neboť vyhlašují nerealizovatelné hospodářské cíle apod.

Jako některé příklady z nedávné minulosti uvádím fakta z XXIII. sjezdu KSSS z r.1961, přednesené prvním taj.Chruščovem: "V nejbližších deseti letech musíme skoncovat s nedostatkem bytů. V dalších deseti letech bude mít každá rodina samostatný komfortní byt... V prvních 10 letech bude zavedena 6ti hodinová pracovní doba, neboli 35ti hodinový týden pro většinu pracujících a kratší pracovní doba /30 hod.týdne/ pro ostatní... Návrh programu stanoví tyto hlavní směry v rozvoji společenských spotřebních fondů pro nadcházejících 20 let: postupně budou děti a všichni práce neschopní vydržováni na účet společnosti, vzdělání a lékařská služba obyvatelstvu, byty, komunální služby a komunální doprava bude zdarma." Atd. apod. Jen zalistujme v paměti, dokdy jsme my u nás měli vyřešit bytový problém beze zbytku. Přání politiků a reálné hospodářské skutečnosti jsou často dvě naprosto rozdílné oblasti. Generální tajemník SPDS Elcierski byl mnohokrát varován polskými ekonomy, že nastoupení cesty "socialistického hospodářského zázraku" je nebezpečné a snadno může vést ke krachu. Jaká je dnes skutečnost, to je dostatečně jasné a známé. Kolikrát jen u nás se poukazovalo na nevhodnou strukturu našeho hospodářství, které neodpovídá našim podmínkám, je materiálově a energeticky náročná, vyžaduje obrovské investice, působí hospodářské potíže, snižuje značně podíl osobní spotřeby a společenské

spotřebky apod. A stále se v ní pokračuje po dobu více než 30 let. Podobných příkladů neracionálnosti byle by možno uvést stovky.

Kde tedy nese odpovědnost? Která instituce? Je to vina systému? Jsou především vinni někteří jednotlivci? Na tyto otázky lze poměrně snadno odpovědět, neboť v ekonomice se dá odpovědnost vystopovat a vinní zjistiť. Tak jako u zmetku se snadno zjistí, která operace byla vadná, tak také při hospodářské politice a rozhodnutích se mohou zjistiť autoři. Jenomže pak by odpovědnost padla na vysoce postavené jedince. Tak jak je výrobní proces na socialismu u nás plánován a řízen, dává byrokracii, neodpovědnosti, neschopnosti, lenosti, mnohem širší prostor než kapitalismus. A řekl bych, že "nahore" je tento prostor mnohem širší než "dole". Může se namítnout, že v boji je každý voják generálem. To by však byl omyl. Značná část dnešních hospodářských těžkostí musela být již dávno jasná i průměrnému ekonomovi, prakticky od r. 1975. Ale pokračovalo opojení z hospodářských "úspěchů" a na varovné hlásky se nedalo. Lépe řečeno, nehodily se do politické koncepce. Část vyloučených ekonomů, kterým šlo a stále jde o věc výstavby socialismu v ČSSR, upozorňovala již od roku 1975 na narůstající ekonomické problémy ve formě dílčích studií a analýz adresovaných hospodářským a politickým institucím. Došlo dokonce k opisování jednotlivých prací a jejich keřování. Některé byly psány pod vlastními jmény, jiné pod značkami. Místo odpovědi z oficiálních míst a diskuse k naznačeným problémům, či případně odborné vyvrácení nesprávných názorů a tvrzení, měli tito autoři pohovory v Bartolomějské ulici, kde jim bylo dáváno za vinu popírání úspěchů soc. výstavby, rozšiřování negativních ekonomických prognóz, hospodářská diverze atd.

Namísto odborné diskuse následoval tedy pohovor na policii. Proč k takovým jevům vůbec mohlo dojít? Z historie je dostatečně známo, že každá vládnoucí skupina trvá na systému, který vytvořila, lpí na fidičním mechanismu, který zavedla. Jakékoli kritické poznánky - třeba správné - považuje za projev nepřátelství. Kritici to pak mají těžké. Na policii se nikdo nezabývá podstatou jejich odborných argumentů, ale kritika je považována za nepřátelský čin. Je to pak s naší ekonomickou vědou velmi špatné, když musí oponovat svým kritikům nikoli silou argumentů, ale státní mocí. Nebo platí stará osvědčená pravda, že síla každého režimu spočívá v tom, že nezakazuje jiné názory, ale že se jich nebojí?

Čas dokonce prověřil jednotlivé prognózy a praxe ukazuje, kde je pravda. Dnes už ji odborný tisk sice velmi zvolna a ohleduplně ukazuje a popisuje některé současné hospodářské problémy. Jde zejména o specializované časopisy, jakými jsou Hospodářské noviny, Politická ekonomie, Plánované hospodářství, Finance a úvěr, Ekonomický časopis a další. Autorům jednotlivých odborných statí musí být dnes už naprosto jasné jaké vážné hospodářské těžkosti máme. Projevují v článcích určitý smysl pro realitu, ale stále nemohou překročit svůj vlastní stín. Často používají i "avantgardní výrazové klíšé" projevující se zejména ve vyjadřování se v cizích slovech a výrazech /čtenář musí mít u sebe slovník cizích slov/, ve zbytečném používání složitých matematických vzorců, což má vzbudit dojem vědeckosti a složitosti problémů. A přitom jde velmi často o prosté a jasné věci, ale konfliktní. Někdy se k tomu ještě přidá vidina rychlého ekonomického vzestupu, kdy některé chyby odstraníme /ale ne lidi/. Hospodářské problémy jsou dnes již částečně známy, kde nejde o to, najít, specifikovat a ukázat příčiny, proč hospodářské výsledky mají jsou právě takové, jaké jsou. A čím byly způsobeny, kdo se o to přičinil? Padni komu padni. Kritika se ovšem dosud pohybuje v obecně ekonomické úrovni a chybí jí především adresnost.

Centrum se snaží řešit problémy usneseními, výsvami, proklamacemi, nařízeními atd., zkrátka typickou byrokratickou cestou. Jaké výsledky má tato metoda, ukáží na jednom konkrétním případě, a to ve vědeckotechnickém rozvoji. Nacházíme se v období vědeckotechnické revoluce, kdy věda, vzdělání, znalosti, odborné zkušenosti atd., jsou hybnou silou rozvoje. Ponechávám stranou skutečnost, že dnes stále ještě více oceňujeme výsledky práce manuální než práce duševní. V květnu 1971-1974 tj. více než před osmi roky což je jistě dosti dlouhá doba na uvedení usnesení do praxe, byla otázkám VTR věnováno zvláštní zasedání ÚV KSČ a byla přijata řada dobrých usnesení. O VTR se od té doby neustále hovoří, slovo věda se častuje, sklomaje a používá vědy a všude při každé příležitosti. Jaké jsou však konkrétní výsledky, to např. ilustruje poslední Statistická ročenka. Naše země je do velké míry závislá na zahraničním obchodě. Na zahraničních trzích dochází ke srovnání kvalitativní úrovně našich výrobků se zahraniční konkurencí. Vedle řady mých různých ukazatelů má na dosaženou cenu především vliv technická úroveň výrobku.

Poměr mezi vývozními a dovozními cenami ukazují reálné směnné relace tzv. Terms of Trade - TT. Reálné směnné relace jsou do určité míry názorným ukazatelem kvality našich výrobků, jejich technické vyspělosti, modernosti, šedancosti atd. Je-li poměr mezi vývozními a dovozními cenami vyšší než 100, pak je ukazatel výborný, neboť vývozní ceny rostly rychleji než ceny dovozní, a obráceně, klesne-li ukazatel pod 100, pak rostou ceny dovozní rychleji, než ceny vývozní a za stejné množství dovezeného zboží se musí vyvézt více zboží exportního. Podle Statistické ročenky 1982 se vyvíjely naše ceny v EO následovně :/rok 1970=100/

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Vývozní c.	126,0	131,0	134,3	136,7	146,3	159,6	173,7
Dovozní c.	139,4	148,9	157,0	163,2	177,8	194,5	221,0
Reálné s.r.	90,4	88,0	85,5	83,8	82,3	82,1	78,6

Upozorňuji, že skutečné směnné relace při vývozu naší techniky na trhy vyspělých kapit.států jsou podstatně horší, neboť v našem celkovém vývozu stále více roste podíl surovin, jejichž cenový růst je vyšší než u strojů. Rovněž při našem vývozu strojů do soc. zemí dosahujeme lepších cen. Zde uvedené indexy jsou totiž průměrovány za všechny oblasti a komodity.

Od roku 1970 klesly naše směnné reálné relace v r.1981 na 78,6 bodu, což představuje snížení o 21,4 %. To v praxi v podstatě znamená, že za stejné množství zboží jaké jsme vyvezli v r. 1970, mohli jsme dovést v r.1981 jen 78,6 % objemu importu a naopak, abychom mohli dovést stejné množství zboží jako za podmínek roku 1970, museli jsme v roce 1981 vyvézt o 21,4 % zboží více. Při objemu dovozu r. 1981, který činil 86.276 mil.Kčs fco hranice, znamenal nepříznivý poměr mezi vývozními a dovozními cenami konkrétní ztrátu. 18.463,064 mil.Kčs fco hranice. Poměr mezi vnitřní Kčs a fco hranice je bohužel tajný. Zřejmě proto, aby nebylo vidět, jak nareálnou cenovou hladinu máme. Podle údajů, které byly naposledy uveřejněny ve Statistické ročence 1976, se rovnala dovozu 1 Kčs fco hranice 3,094 Kčs v běžných cenách. Použijeme-li tohoto koeficientu na přepočet ztráty vyjádřeno v cenách roku 1976, pak ztráta dosáhla dotyčného výše 57.124,72 mil. Kčs. Abychom si uvědomili, o jakou obrovskou cenu jde, srovnáme ji s vytvořeným národním důchodem v běžných cenách, který činil v r. 1981 472.003 mil. Kčs. Při tomto srovnání vyjde, že ztráta představovala 12,1 % vytvořeného ND roku 1981, který se dnes ve srovn-

nání s podmínkami roku 1970 vyváží nenávratně do zahraničí. Je to daň placená především za naši "technickou vyspělost". Zahraniční obchod se také stává místem, který máto toho, aby přinášel úspory společenské práce, je ventilem kudy uniká do zahraničí naše životní úroveň. /Upozorňuji, že uvedené výsledky nemohou být zdaleka přesné vzhledem k výpočtům, jakými byly získány, ale přesto ukazují naprosto přesné tendence na tomto úseku/.

To jsou konkrétní fakta, jak se v praxi uplatnilo usnesení ÚV KSČ o VTR. Uvádím další fakta z tohoto úseku: "Ve strojírenství jsou výdaje na výzkum a vývoj na jednotku struktury /absolutní/ výdaje korigované sortimentem vyjádřeným v procentech světového sortimentu/ ve Francii vyšší 2,6x, ve Velké Británii 3,4 x, v Japonsku 4,1x, a v USA dokonce 27,4x než v ČSSR." /Politická ekonomie č. 9/82/. Obdobná situace je např. ve využívání licencí. Poslední Statistická ročenka uvádí tyto údaje:

	1979	1980	1981
Veškeré platky a poplatky za pasivní licencí /tis.Kčs fcc/	257.258	249.223	162.197
	103.757	62.049	51.395

Časopis Politická ekonomie č.9/82 uvádí také fakta: Tak např. dovoz licencí na jednotku struktury ve strojírenství činí ve Francii 1 x, ve Velké Británii 6,8 x, v NDR 14,6x, v Japonsku 20,2x a v USA 7,4x víc než v ČSSR. Pokud by se někomu zdála fakta o plnění usnesení o VTR vytržené a ojedinelá, nechtě se laskavě přesvědčit, jak se např. plní usnesení o uvedení různých vládních priorit a superpriorit v terénu do provozu. Usnesení jsou jedna věc - praxe, reálný život věc druhá.

Nevím, jak budou historikové v budoucnosti hodnotit vládu presidenta Antonína Novotného. Zřejmě to nebude zrovna nejúspěšnější období. Musí se mu však přiznat, že když viděl, že hospodářství ČSSR se nacházelo na počátku 60.let v těžké situaci, dal souhlas k vypracování a realizaci ekonomické reformy, ač si musel být vědom, že potenciálně ohrožuje jeho postavení. Vytvořil pro to odpovídající ovzduší relativně svobodné diskuse odborné.

Jak se zdá, přes všechny hospodářské problémy a těžkosti vlády nyní na nejvyšších hospodářských a politických místech přesvědčení, že za současná problémy může zřejmě střední řídicí sféra

a prostí pracující, kteří nechtějí dobře a kvalitně dělat a neplní tak dobře uнесенí přijatá vrcholnými řídicími centry.

Racionálnisú řešení problémů čs. ekonomiky stojí v cestě celá řada dalších problémů. Vedoucí činitelé patřičně nereagují a zřejmě ani nehodlají reagovat na stále rostoucí varování týkající se vývoje našeho hospodářství. To z toho prostého důvodu, že by i oni museli přiznat své chyby a omyly, vyvodit z nich závěry a mnozí z nich opustit své dosavadní postavení. Nechtějí dostatečným vyrováním ekonomický vývoj v Polsku a Rumunsku, kde vedení přivedlo zemi na pokraj hospodářského bankrotu a obyvatelstvo na pokraj nedostatku. Nevěří proto, že k radikálnějším změnám v hospodářském systému dojde u nás shora, samo od sebe, ale že k nim dojde tlakem ekonomických problémů.

Na rozdávání a uplácení dnes už toho moc nemáme. Zůstává nám ještě poslední forma uplatku, a to, že se u nás nemusí příliš a kvalitně dělat. A to je ovšem cesta k ekonomické katastrofě. Stagnující, resp. klesající životní úroveň podryvá "loyalitu" i té části obyvatelstva, které nešlo nikdy o nic jiného než o relativně pohodlný život, což v praxi znamená, co nejméně dělat a co nejvíce brát a sem a tam si životní úroveň zvýšit kradením ze státního majetku. Vztah těchto lidí k socialismu nemá ani politické, ani ideologické, ani třídní aspekty, nýbrž je veden jen výlučně osobním prospěchem. A těchto lidí neustále přibývá, zejména u mládeže.

Z historie je dobře známo, že sociální nepokoje obvykle začínají především tam, kde je nedostatek. Nedostatek je ovšem relativní pojem, nemusí vždy znamenat hlad a bídu.

Co dělat? Je zcela zbytečné i nadále poukazovat na slabé místo našeho hospodářství. To dnes téměř každý ví, a může se o tom na konkrétních případech přesvědčit. Kromě toho to dělají dnes i ti ekonomové, kteří ještě nedávno pěli oslavné ódy na náš ekonomický vývoj. Jde o to, spíše se zamyslet, jak postupovat dál. Jak se ukazuje, stojí před námi obtížná období, kdy bude nutno řešit celou řadu závažných hospodářských otázek, často velmi nepopulárních a sociálně výbušných. Praxe ukazuje, že dosavadní ekonomický systém není sto tyto úkoly zvládnout, že se musí přikročit k radikálním změnám hospodářského mechanismu.

Značná část ekonomů, které se podílela na vypracování hospodářské reformy 60.let byla ze svých míst odstraněna, protože jejich odborné názory nekonvenovaly tehdejšímu politickému a ideologickému místu. V mnoha případech šlo o vysoce kvalifikované odborníky, s velkými zkušenostmi. Přesto, že mnozí z nich měli materiálně výhodné nabídky ze zahraničí, nemigrovali a zůstali ve své vlasti, ale odborné diskriminace a často i primitivní skandalizace je přinutila, aby se stáhli do vnitřní emigrace. Nemá cenu být dnes škodolibý, nadále uzavřen do sebe, dívat se nezdělostně, jaké hospodářské těžkosti jsou a jak jim to najde. Těšit se z toho, že na ně také dojde. Nedřívě se rovněž hesla, že jen hlupák vetoupi na potápějící se loď, nebo ať si to vylíčkou ti, kteří si to zavařili. Vždyť problémy vývoje čs. ekonomiky byly i našimi profesními otázkami. Zůstali jsme občany tohoto státu a negativní hospodářské výsledky se nutně musí projevit i na naší životní úrovni.

Značná část z nás má ještě v paměti problémy z ekonomické reformy 60.let. Existují tu i poznatky z reform v Maďarsku a Bulharsku. Máme své zkušenosti jak z minulosti, tak i ze současnosti. Poznali jsme na vlastní kůži "racionalitu" současného plánování, řízení, odměňování práce na nejnižších místech výrobního procesu. A to jsou často zkušenosti k nezaplacení. Nic nám nebrání v tom, kromě vlastní pohodlnosti a obavy z represí, abychom si mezi sebou navyměnili názory na to, jak hospodářské problémy řešit. Na rozdíl od oficiální propagandy a ekonomické fronty se nemusíme brát servítky a můžeme nazývat věci pravými jmény. To může věci jen prospět. Dejte na papír své názory na řešení situace a konfrontujeme je navzájem. Snad by z toho mohlo vzejít něco pozitivního i pro československé hospodářství.

Prosinac 1982

Doc.ing. Rudolf Zúkal CSc

/Zkráceno bez vědomí autora/

J.H.

O práci a ne-práci za reálného socialismu

"V životě, který jsme prožili, lidé se zdravou psychikou bezděčně zavírají oči před skutečností, aby ji nepovažovali za blouznivou vidinu."

N. Mendelštamová

"Práce je to, o čem každý mluví, ale žádný dělat nechce" - řekl prý žertem svého času TGM. Obávám se, že tato slova jsou dekonalým vyjádřením pravého stavu popěrá v podmínkách násilně vnucované a shora příkaznický dirigované práce, která se vnější manipulací a důsledným znesmyslněním desítky let změnila a mění v neprací. Manipulátoři se poctivě práce bojí a manipulování se vyprázdněné a nepřátelské ne-práci vyhýbají. Existuje pak široká škála různých postojů k oběma pólům s tím, že se nebezpečně zvýšil počet lidí, kteří již produktivní a skysluplnou práci nemohou anebo nechtějí dělat. Politické struktury, které nominálně proklamovaly vítězství osvobozené práce jsou samy lidsky i odborně zcela sterilní a zatopeny pseudočinností a fiktivním světem představ o životě, který vlastně už desítky let jen a jen omezují a deformují.

Prací zhruba rozumím každou činnost, kdy prostřednictvím vytváření mozku a rukou je člověkem přetvářen svět přírody, mezilidských vztahů, svět symbolů a vnitřní ustrojení člověka samotného.

U nás je prosazováno Marxovo vymezení práce jako procesu mezi člověkem a přírodou. Oficiální ideologie zcela zamlčuje a potlačuje reflexi o vnitřní aktivitě člověka, o jeho schopnosti tvořit symbolické soustavy na nové reálné intersubjektívni komunikace a interakce. Kultura veřejného slova byla zcela zmařena, etika slovního projevu pošlapána, dorozumění mezi lidmi prostřednictvím kulturního života v užším slova smyslu omezeno a hrubě narušeno. Práce je především manuální prací a tu může dělat každý. Analogicky: promýšlení otázek životního usměrňování, výchovy dětí, rozvoje cest vědy, techniky, hudby atd. není žádná těžká práce a může ji také dělat každý. Protože nejde o práci ve vlastním marxistickém pojetí, ale o pouze nadstavbové činnosti, které jsou sice důležité, avšak nikoli nezbytné, podporují mocenské kruhy tuto oblast lidských činností jen v míře, jež sluší jejich postavení a vůli.

Ryze humanistický a humanizující charakter/je nespochybnitelný - vždyť z její vnitřní logiky vzniká lidská osobnost a lidské společenství. V zásadním smyslu je dáno, zda práce je součinností mezi dítětem a otcem při rovnání polínek anebo členy lékařského týmu. Všechny spojuje systém společně sdílených hodnot, osobní snaha, vědomí užitečnosti, cíle a smyslu. Jde o určité rozvinutí vlastních sil, vlastního vidění a prožívání světa a o sebepotvrzení v něčem, co přesahuje individuální lidské já.

Dílo, které vzniká z určité vnitřní či vnější potřeby a které je orientováno na druhé, je určitou službou či dílem sociálního rázu. Má svoji nezastupitelnou vnitřní nutnost, protože vyjadřuje možnost i omezení člověka, který je dělá. Dále se musí podřídit povaze hmoty, prostředků, zvyků a tradice. Práce je tak vyjádřením fyzického a morálně-intelektového ustrojení a úsilí různé stupně a kvality. Je způsobem "vystoupení" člověka ze sebe samého, je cestou a způsobem sebekásňování, dotváření, sebeovládání. Je projevem účasti člověka na přetváření světa, sebe samého a mezilidských vztahů. Vždyť jenom ve střetu s lidmi, věcmi, idejemi a událostmi ustupuje náš egocentrismus a nadměrná subjektivita. Teprve prací získáváme jistotu, zrajeme, zlidšťujeme se: stáváme se objektivnějšími, a pokornějšími. Jediné konané dílo, se kterým se člověk vnitřně stotožňuje, umožňuje sebeúctu a porozumění těm, kteří rovněž usilují o nějaké hodnoty. Jen smysluplnou prací se rodí vnitřní i vnější dialog, reálné důstojné vztahy mezi lidmi, služba pravdě, smysl života.

Není proto náhodou, že chce-li totalitní moc zasáhnout člověka v samé podstatě jeho existence, zbaví ho možnosti dělat to, co umí, co si zvolil jako svůj osobitý lidský projev. To platí jak pro nekonformního intelektuála, tak pro dělníka. Je to nejefektivnější způsob narušení lidské integrity a ve vhodné kombinaci s různými policejné-represivními opatřeními je docilováno pozoruhodných výsledků v ničení společenského, kulturního a hospodářského života země.

Produktivní práce předpokládá vymezení účelu, který lidé na základě vnitřního přesvědčení přijímají za svůj. Vždyť proces humanizace a nezbytného stupně socializace každého člověka

není možný bez dobrovolného přijetí cíle, který je v souladu s jeho zájmy a potřebami i cíli širších společenských skupin. Spoludáost či dokonce samosprávné řízení podniků je hlavním tématem socialistických hnutí na celém světě s výjimkou Východní Evropy. Proběhnoucí vývoj v Polsku zatím nelze plně vyhodnotit - šlo a jde o hlubokou krizi legitimacy vládnoucího systému údajně zastupujícího pracující lid. Hnutí, které se pokoušelo obnovit humanistický obsah práce cestou osobní spolupráce a zodpovědnosti bylo krutě zasaženo v samém jeho základu.

Ze největší zloštin režimů tak zvaného reálného socialismu je proto nutno považovat systematické znevolňování práce, které vyúsťuje v pocity celkové lidské degradace. Vmáčená a zbytečná práce je zcela vyprázdněná, neboť vymizela i její ekonomická dimenze. Neslouží-li k vytváření žádaných užitečných hodnot, nemůže ani vést k pociťované oblibě a zabezpečení kulturního standardu společnosti. Je prostředkem plýtvání surovinami, lidským časem, - je nástrojem fyzického a psychického vysílení a ponižování. Povinná neohospodárnost, nemožnost odhytu na vnitřním i zahraničním trhu, špatná organizace a nezdravé pracovní prostředí zasahuje dělníky v jejich sebedůvěře, naplňuje pocity odporu. To vede k různým formám pasivní rezistence, cynismu či soufaleství. Stále více narůstají úniková řešení - alkohol, melouchy, rozkrádání, které je nazýváno záchranou veřejného majetku.

Údajně vědecky řízení společnosti reálného socialismu pochopávají běžná pojetí racionálního a efektivního způsobu, který připomíná spíše asijský výrobní způsob starý tisíce let. Většina reformních komunistických alternativ však nepřesahuje snahu obnovit princip výkonu a zavést "pořádek" cestou přiměřenějšího odměňování podle odvedené skutečně produktivní práce. Nicméně servilita vůči stávajícímu politickému centru je i nadále přednostně hodnocena jako hlavní. Podivné "spiknutí nekompetentních" slaví téměř absolutní triumf. Byla-li po desítky let chronicky nevyužívána a de facto omezoována kvalifikace vysokoškolských odborníků, pak dneska platí totéž i pro dělníky. Na všech úrovních a ve všech prostředcích byla a je myšlena práce mající charakter samostatného originálního řešení a dialogu s mocenskými aparáty.

Soustava známých komplexních hodnocení byla a je prostředkem korigování všech lidí, kteří se ještě navzdali své schopnosti či dokonce návyku automatického myšlení a jednání. Dosahovat či se

jen pokoušet o dosažení vynikajícího intelektuálního, morálního, estetického, teoretického či jakéhokoli úspěšného praktického projevu vlastních životních sil v souladu se svým svědomím, svými potřebami a životními cíli je riskantní a nešlápcí. Soustava ideologického nátlaku potlačuje podobné aspirace hned v zárodku u všech nadaných mladých lidí a různé sociálně-ekonomické tlaky a manipulace s pracovním uplatněním odrážejí a zstrašují starší zralé občany.

Důmyslné způsoby ničení osobní iniciativy a zodpovědnosti v práci a veřejném životě v průběhu sedmdesátých let přivedly čel společnost na pokraj záhuby. Poslední ročníky předválečně vzdělaných a společensky produktivních občanů jsou dnes již nímno věkovou skupinu ekonomicky a kulturně aktivních obyvatel a nová střední a mladá generace je zcela, až na malé výjimky, prolutna pocity nenapravitelného zmaru, egoismu a rezignace. Vnitřní disciplína, kvalitní a účelná práce téměř zmizela, neboť svět fiktivní práce se rozrotil do nepředstavitelných rozměrů.

Monstrózní byrokratické všeobecné rozhodování a řízení spolu s neprostou nekompetentností a nezodpovědností většiny lidí u moci způsobily strašlivé plýtvání, nízkou produktivitu veřejných činností státních institucí a zasáhly psychiku veškerého obyvatelstva.

Prestánu člověku rutinní manuální nebo duševní práce nikdy nebyla a nemohla být úplnou seberealizací, ale jen nezbytným prostředkem k obživě. Někdejší určitá hrůza na podnik, továrnu či úřad, jistý pocit souznělosti a vědomí reálného sebeocnění a sebepejetí zde v nějaké podobě byly a dodávaly lidské existenci při všech záparech a těžkostech obsah a cílů smysl.

Dnes většina z nás dělá práci, která je zcela evidentně na nic; a právě toto celodenní zabývání se ne-prací či pseudoprací je sociální a psychologickou zátěží, která v dějinách našich národů - s výjimkou války nemá obdoby. Historik, filozof, sociolog je manipulován a placen za to, aby neviděl, neanalyzoval, zapomněl, právník, aby zaváděl bezprávi a ne-právnost, učitel, aby neučil samostatnému myšlení, dělník, aby nevyráběl prodejné zboží.

Práce pojetá jako kontinuální, řádně organizovaná a osobní vnitřní odpovědností podložená a cílená aktivita je po desítky let na ústupu. Jde o společensky a kulturně nesmírně nebezpečný jev především ve vztahu k mládeži. Její reakce křivá nepřekračují běžné projevy psychosociálního cyklu deprese-agrese, s výjimkou těch křehčích a složitějších osobností, které dopadají daleko hůř.

Oficiální společensko-vědní disciplíny až na malé výjimky tuto skutečnost zastírají teorií "návažnosti generací", která má za úkol sociální a psychologickou patologii vysvětlit jako individuálně pojeté fenomény bez jakékoli souvislosti s jevy vlastními naší společenské struktúře. To lze demonstrovat např. ve vztahu k takovému úkazu, jakým je kultura undergroundu. Ta je ve své funkci expresivní či tvořivé k o n p e n s a c e - n í buď ignorována anebo bagatelisována jako výtržnictví, protisocialistické a protisociální chování. Není náhoda, že počátkem sedmdesátých let, kdy represivní aparát "zvládal ulici" a vytvořil si masovou základnu recidivistů, tolik nezbytných pro nucené práce v našich věznicích, se zformovaly první tiché kroužky a sítě nezávislých vztahů, které samostatně četly, promýšlely přečtené, poslouchaly kvalitní hudbu či si přehrávaly scénky ze zakázaných divadel. Tyto skupinky přišly na řadu v druhé polovině sedmdesátých let - po ulici náhlivěvala zvládnutí soukromých domovů, kde bylo možno tušit průběh státem nekontrolovaných a tužím neřádných kulturních a společenských činností a nadej bože vědecké či dokonce literární práce.

Proces soustavného omezování či negování citové, myšlenkové a pracovní autonomie člověka je v odborné literatuře popsán a vysvětlen jako proces depersonalizace. U nás byl v sedmdesátých letech ve státních institucích obhacen o řadu technik, které v n a s e v é m měřítku trestají lidi za vyjadřování vlastního citění, vidění a řešení pracovních a jiných záležitostí života. Lze hovořit o státem organizované psychosociální nemerálnosti, která nabrala své téměř absolutní podoby /necháme-li stranou třídní genocidu v jisté bratrské zemi v letech dvacátých až třicátých/ ve vyjimečném stavu v sousedním Polsku. Zde i tam stále více lidí bylo a je přeměňováno v solné sloupy, automaty, robo-

ty zkrátka v tvory bez jakéhokoli pozitivního životního pocitu a pohybu tj. vlastní subjektivity.

Má-li být práce prací, musí být z velké části láskou. Jenže jak milovat práci vnucovanou, řízenou většinou hlupáky a darebáky? Jde o základní životní problém, který si musí každý sám řešit každodenním rozhodováním mezi dobrem a zlem na svém malém životním prostoru. Dnes je již dostatek zkušeností o různých únikových řešeních ať již cestou emigrace či vnitřní archo sociální adaptace vedoucí ke ztrátě vlastní identity a integrity. Indiferentnost tj. oslilí vyvinuté na ne-vidění, ne-slyšení, ne-chápání a ne-angažování se v ničem a pro nikoho rovněž již přinesla své první otrávené ovoce na generaci tělesně zdravých, ale života podivně neschopných dětí.

Oblast práce a ne-práce se stala ústředním polem zápasu o lidské přežití či nepřežití dnešní doby. Lidsky přežívá a přežívá sebe a svůj život jen ten, komu se podařilo dosáhnout převahy nad vnějšími depersonalizačními tlaky silou své vnitřní **m r z v n í** aktivity.

Současné reflexe nad výsledky působení činnosti ČM 77 se mimo jiné posastávají nad smyslem formálně-právního akcentu v proklamování práva na shromažďování, na svobodu projevu, svědomí, petičního práva a protestních odvolání všeho druhu, kterých se mnozí chartisté či jiní postižení občané domáhají, samozřejmě, že bez jakýchkoli výsledků. Legalistický přístup, právě pro své čistě formální a abstraktní ařetele má svůj nepopiratelný a nezastupitelný význam právě pro rehabilitaci světa práce. Nemyslíme, že volání po aplikaci jistých formálních procedur a právních garancí lze považovat za něco, co hlavně vychází vstříc zainteresovaným desekretům v cizině. Při plném vědomí naléhavosti problémů, které nás čekají v souvislosti s nezbytností čelit již jistému rozkladu sociální organizace, neoddržitelnému hospodářskému úpadku a chudobě a anarchii způsobené neschopností správního aparátu zajistit minima každodenního životního provozu se domníváme, že právě akcent na normy **m e z i n á r o d n í h o** soužití je cesta a naděje. Ostatně je načas navazovat - obsahově i formálně bohaté právní tradice byla a je českým zemím vlastní a snahy na znovuoživení právního povědomí našich občanů se jí tudíž na čem stavět. Tedy vedle hle-

dání nových způsobů drobné práce a spolupráce je namístě i prohlubování kontaktů s představiteli slušných a dělných lidí z celého světa, zvláště pak jsou-li i oni zatíženi různými iluzemi o povaze pravého stavu věcí u nás. O tom, že je třeba soustavně oslovovat i mezinárodní instituce ve všech podstatných věcech pravdy a míru jistě není již zapotřebí debatovat.

Stav individuální a společenské dezintegrace je nezměřeně hluboký. Vládnoucí kruhy mají zcela oprávněné strach, že to u nás dojde tak daleko jako v Polsku. Pokud se jim nepodaří otevřít prostor práci a snížit oblast ne-práce, pak to samozřejmě tak daleko dojde. Co tím lze všechno snížit přesahuje možnosti tohoto článku. V tuto chvíli se spokojím s tvrzením, že historicky tzv. o d e i z e n á práce se u nás začala v neúspěšně znevelněnou d e p e r z o n a l i z o v a n o u práci tak, že začíná být ohrožena i existence samotných sociálních skupin.

Jestliže na straně myslivých a odpovědných mužů a žen lze počítat s jejich slušností, obětavostí a neutuchající skromnou prací pro sám život, ve věčném vnitřním dialogu s Bohem a pak teprve s lidmi, lze, podle mého názoru, u představitelů moci z a t í m počítat jen s jejich obavou z vlastního ohrožení. Což je pro naději na nějaký zásadní obrát v sociální a kulturní konstelaci a z toho vyplývající národní agír velice málo. Ti lidé sami jsou zosobněný svět ne-práce, fikce, sebezystifikace, zakrytosti, paranoidního prožívání a netvořivého a neodpovědného přístupu k životu a k práci především. Jsou nevyslovně nudní - a n u d a je nedostatkem vztahu k sobě, k druhým a ke světu. Souhlasím s nevysloveným názorem mnoha, že nemá cenu jim to říkat - ostatně i mezi nimi někteří již začínají chápat rozsah a hloubku důsledků soustavného vyvlastňování lidských existencí, o hmatatelných škodách ani nemluví. Jenže čas tak úplně bere slova a ve vůli tichosti tehle přejít se mi také nardá být zcela správné. Filozofové nám radí ve vztahu k pokleslému lidství společnosti apelovat vždy na skryté rozměry svobody každé lidské osobnosti - jenže v našem deliktním případě se mi toto zdá být snahou o sázení lesa v podmínkách, kdy já stále dodávám pádu, sazemičky, nástroje a svoji pracovní sílu a ten druhý jen p e n d r e k. Stát a státní instituce jsou my všichni - my se prodáváme v mlékárnách anebo pracujeme na stavbě domů či silnic, anebo učíme ve školách.

Jenže to nemáme dělat po svém, tj. v duchu osvědčených tradic a hodnot podle norem slušného a zodpovědného osobního jednání. A tak mnozí to dělají jinak po svém - nekontrolovaně, kdesi bokem v enklávách hospodářského a jiného podnikání šidí, vydírají a s anarchičticky divou a bujarou energií devastují život ve všech jeho podobách. Státem organizovaný zmatek byl z nás v sedmdesátých letech doplněn a vynalézavostí skutečných asociálních obchacení o nesmírně pestré škály korupce, osobního obhacování na úkor celku a neserióznosti všeho druhu. Lze říci, že proletariát zmkl, neboť lumpenproletariát na všech úrovních společnosti definitivně zvitězil ...

Jedni tedy pracují pro to, aby práce nezanikla jako hodnota sama o sobě, aby byla prací, která má nejen užitkovou hodnotu, ale i ryse lidskou, společenskou kvalitu. Druzí formálně proklamují vítězství cívobozné práce, jenže cestou nuceného lidského a společenského soužití připravili práci i o její běžnou každodenní užitečnost. Ti třetí, kterých začíná být nebespečně mnoho, kradou, šklí, vekelují, dělají záseby na těžké časy. Ti čtvrtí pracují se anahou, která nikam nevede - jenže co mají dělat? Stát se založeným rukama je jim hanba a alternativy /zvláště ty podložené promyšlenými právními garancemi a procedurami/ neexistují.

Naše společnost jde jako celek nikdy nepohne dopředu, pokud nově vzniklé standardy ne-práce nebudou otřeseny a postupným úsilím přiměřené iniciativy státní správy a všech slušných lidí odstraňovány. Že to nepájde cestou zákonů proti příživnictví je více než nešedě, ty k národnímu smíru nemohou přispět a k řešení praktických konkrétních problémů poprvé ne.

Jde ale vůbec našim mocenským kruhům o národní smír? Znájí tento pojem? - Chtějí ho vůbec znát a v jeho duchu jednat? Není to záse jen pomyslená dobrá vůle nás od skutečného života odtržených intelektuálů, kterým v přítání kotelen již otrnulo a tak si vynýšlejí z holé bujnosti a neznalosti obektivní situace naší ekonomiky něco nového, pedesfělého usteraným soudruhům již pouhým faktem, že je to formulováno a procesováno zdola? Na tuhle otázku těžko odpovědět. Z historie není známa případ proměny rigidního uzavřeného sociálního organismu

v organismus otevřenější, pružnější a schopnější seberegulace cestou apelu a oslovení mocenské elity. Tak jako se lidé mění ve svých osobních životech jenom když musí, tak i ve veřejném životě různí činovníci a činitelé nahlédnou a změni své jednání jenom pod tlakem těch nejtvrděších okolností. A jak tvrdé to musí být a jak i nadále to k národním snižení jsm nevede má v tuto chvíli opět ukazuje osud polského národa.

Věru nevím, jak opět znovuočivít touhu se p e p r á v u, ale p e p e v i n n o s t i smysluplné práce. Jak obnovit a nastolit návyky spolupráce, spoluúčasti, spoluprocívání hrdoiti z dobrého díla. Jak přivolat zpět sociální cítění, zájem o veřejné dění, schopnost politického myšlení, někukli jednání. Většina toho, v čem se pohybujeme je falešný svět společenských pseudocílů a pseudohodnot, které jsou určevány někde jinde a násilně vnučovány.

Za svou osobu se domnívám, že naše mocenská elita musí si myšlenku národního snižení objevit sama a pokusit se o její uskutečnění. Že to půjde jedině cestou obnovení práce, cestou znovu zakřičení osobní zodpovědnosti, cestou otevírání prostoru slušným a kompetentním lidem je už dávno veřejným tajemstvím. Jenž oni to nevědí a stále řešou větev, na které sedí. A zřejmě budou řezat tak dlouho, dokud se všichni nepropadneme - nevím kam. Že to bude pěkně hluboko také všichni víme, jen oni ne.

Tuto úvahu nechci končit sebekritickou poznámkou o šalebnosti dichotomie oni/my. Necht laskavý čtenář považuje tento způsob vyjadřování za pouhý technický prostředek reflexe ještě plně nesvládnutého problému jak dál. Úvahy o budoucnosti, o následcích přítomného stavu musí dnes zajímat každého, kdo není na hlavu padlý. I když se jimi zabýváme v různé míře, neboť jak známo, každý podle svého obdarování, lze důvodně předpokládat, že jde o problém a to snad jediný, který nás všechny sjednocuje. Cesty řešení tohoto problému mohou být různé /myslím teď ty teoretické/ ale předpoklad jeho praktického řešení je jen jediný - jednota všech lidí dobré vůle. A když je zle - a ono již je a ještě více bude - začne to postupně zapalovat i těch, u kterých by to člověk obvykle nečekal.

Ny, co už přece jen nějaký myšlenkový předstih máme, musíme pokračovat ve své každodennosti, jakou je malá, vytrvalá snaha o běžné normy slušného soužití a lidskosti, ať již jde o samozbalubu, nezocnici, mateřskou školku či továrnu.

V duchu tohoto postoje pak každá činnost, která vede nejen k fyzickému přežití, ale k vzájemnému porozumění a úctě, solidaritě a spoluprotivání je prací. Často je to velmi těžká citová a mravní námaha a úsilí. A právě tato práce se zdá být nezastupitelnou a nenahraditelnou právě v podmínkách práce zvnějška vracované a mocensko-byrokraticky manipulované.

Většina našich nezpůsobně pořádně pracovat neumí a odtud pramení jejich dnes již ničím nezakryvaná destruktivnost vůči všem produktivním, originálním a odvažným tvořivým lidem ze všech oborů lidské činnosti.

Koncept práce /ne-práce považují za ústřední pro diskuzi o cestách našeho snažení. Podle mého názoru jde jen o politicko-ekonomickou kategorii /ať již v duchu marxistické či jiné teorie/ ale jde o základní *o i v i l i z a č n í* hodnotu a nejhlubším kulturním a sociálním významem. Z hlediska sociálně psychologického a psychiatrického jde o problém provedení důležitosti ve vztahu k deprivovaným mladým lidem, kteří jsou dilematem práce/ne-práce ohroženi v samém jádru svých osobností.

Je velkou prací postupné zbavování se všeho strachu, hledání pravdy, každé mravní a sociální zrání, sebe-vědomé utváření se ve zmatčených společenských a často i rodinných podmínkách. Nasyvá-li se násilím násilím, invaze invazí, okupace okupací, lež lží, černé černým a nepropadá se při tom zbytečným emocím - i to je práce. Samizdat je velká práce, výchova dětí je jednou z největších. Práce je rozhodnutí vydržet, nedávat katevi hlavu zbytečně na špalek, neztratit nikdy nervy a hlavně nesejít z nastoupené cesty. Je Sňagřfovskou prací vytrvat a nepodlehnout bezraději ...

Dělné kolující aforismus o rozdělení našeho obyvatelstva na lidi tašné a chovné naplňuje osobitě českým způsobem Hegelův přísloví o pánu a rabovi. Zatímco rab se postupně osvobozuje a triumfuje nad pánem, protože pracuje, pán malátní a sám se rozkládá v pocitu své "moci".

Svět práce je jedním ze základních filozoficko-antropologických kamenů společenského a samozřejmě i individuálního života. Tam, kde nelze řádně a smysluplně pracovat, tam nelze řádně formovat zdravé a silné osobnosti, tam se nedají morálce a lidskému životu vůbec. Na to přišli milióny lidí již před námi - jeden z nich, jistý Ivan Děnysevič, jehož jeden den popsal v malé, ale nesartelské novele A. Solženicyn, posunul hranici lidské kapacity důstojně a tvořivě pracovat až absurdum - až za brány koncentračního tábora. Je na nás, abychom i my našli své alternativní řešení a variaci na skore nové téma "Arbeit macht frei"....

H o n o r u s

K úmrtí Dany Medřické

Jedna z největších současných divadelních a filmových českých hereček Dana Medřická náhle odešla. Ze života jí byl zatvrzele odmítnut titul národní umělkyně, k němuž došla svým nesporným dramatickým uměním. Teprve po smrti se jí této pocty dostalo od všeobecného českého lidu, který svým spontánním smutkem a mnoha tisícovou účastí na její pohřbu zahanbil zaskočené dirigenty české kulturní politiky.

Životní cesta Dany Medřické byla jasná a přímá, jak to odpovídalo jejímu nadhernému lidství, čestnému a neúplatnému charakteru, demokratickému a socialistickému přesvědčení, talentovanému a pracovitému herectví. Stále v předních řadách české pokrokové mládeže za okupace i po osvobození. Ve všech kolektivech, kde působila, stala se pro svůj úsměvný optimismus, nešlístné přátelství a nesporný talent milovanou kolegyní. Dávno předtím než došla svého uměleckého zenitu, byla poctěna státní cenou a titulem zasloužilé umělkyně. V Národním divadle jí měli rádi v činohře, opeře, baletu, výtvarných dílnách, jevištní technice, na ředitelství - prostě všude. Všichni dobře znali Danu Medřickou i jako ženu a matku, vzorně pečující o svého nemocného muže Václava Vydru a o svého syna téhož jména. Když svého manžela ztratila, našla vzácné porozumění u svého dávného obdivovatele a přítele, pokrokového španělského bojovníka, takřka současně ovdovělého. Její nové a šťastné manželství trvalo jen něco málo přes rok, když je náhle přetřela její smrt.

Luděk Kunzel ve smutečním rozloučení nad Leninou rakví vyjádřil se všechny její přátele pocit, jak je smrt - předstívaná jedinou spravedlivou - v její případě krutě nespravedlivou. Skosila nejen umělkyni na vrcholu zralosti a síly, nýbrž i životem zkoušenou ženu na prahu nových, byť pozdních nadějí. Ach, Romeo, Karle Högře, Tvá Julie na konci listopadu přichází ke Tobou! Přijmi ji s něžnou citlivostí, která Ti bývala vlastní, vždyť Ti nese vzpomínky celého národa. Čím si Dana Medřická zasloužila úctu a lásku svého lidu, je na bilodni. Co zůstává zahalenou temnotou hodnou mafiánských doupat, je nepřiznán skrytých jedinců či klanů, jimž její charakterová

pevnost a nesmlouvavé umění překážely jako trn v oku. Kolem návrhu Národního divadla a všech velkých divadelních osobností jmenovat Danu Medřickou národní umělkyní při jejích šedesátinách se zredil "případ". Co se za zády veřejného mínění Daně Medřické vlastně vytýkalo? Odkudsi z pražského podsvětí se vynořila výtky, že "vařila polévku delegátům ilegálního XIV. sjezdu v srpnu 1968". Dana se tomu směla, vždyť právě polévku vařivala nerada a samým poslouvačným lhářům by od ní sotva chutnala. Jeden z direktorů české kultury přišel s obviněním, že v srpnu 1968 "štvala studenty proti sovětským vojákům". Pravda je taková, že Dana chodívala ráda recitovat verše, krásné plody české poezie, které i po srpnu naše mládež milovala a přála si je slyšet. Dalším jejím hříchem byl nedobrovolný rozchod se stranou, který sdílela se statisíci čestných komunistů, neschotných odvolat před inkvizitory svou pravdu. Novým soustem pro politikářské podsvětí byl její čerstvý sňatek se španělským občanem, antifašistou, socialistou a přítelem Československa, kolem něž se začala vytvářet atmosféra podezřívání údajně s "revizionistických" názorů. Kdož ví, jaké další "viny" Dana nesla.

"Případ" šijící Dany Medřické by možná časem ztlchl a zapadl. Její skvělé umění by možná časem obměkčilo příslušná místa, která si zachovala zdravý rozum, aby jí práce jen národní umělkyní jmenovali. Postupně by se na lži zpevnělo, současná politika pohlídá na lidi černobílým zrcadlem, které propastně odděluje privilegovanou kastu od lidových mas a zejména od méněprávných občanů, aniž se zkoumá jejich skutečná nezkřivená tvář - poctivost, talent, umění, zásluhy, pokrokovost, přirozená autorita v lidových vrstvách apod. Díky této politice uplatňované se zvláštní důsledností právě v kultuře a intelektuální sféře vůbec, Medřické "případ" po její smrti znovu a výrazněji ožil a nabídl se jako věrné zrcadlo našich poměrů.

Sám její pohřeb vyvolal "problém". Nervozita těch, kdo jí pronásledovali a přiváděli do psychických depresí, velela změnit smuteční obřady na minimum, vtěsnat je do kruhu rodiny a přátel. Kdo se však proti tomu vzepřel, byli čestní členové Národního divadla, kteří statečně vybojovali velké mrtvé právo rozloučit se na prknech, která byla jejím světem, a kolegy, kteří jí tu stáli po boku Ladislavem Feškem, Jiřím Dehnalem, Martinem Růžkem, Rudolfem Brušínským, Radovanem Lukavským,

Luďkem Kunzarem, Josefem Kemrem, Vlastou Fabiánovou, Marií Glázarovou, Vlastou Matulovou, Boženou Holíčkovou, Janou Hlaváčovou a desítkami dalších členů a pracovníků Národního divadla v čele s ředitelem Jiřím Pausrem, který pravdivě zhodnotil její uměleckou osobnost a lidský ryzí charakter. Hlediště Tylova divadla zaplnili stitelé a přátelé jejího velkého herectví. Z oficiálních činitelů přišli vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ a ministr kultury. Byli svědky vzrušené atmosféry, nabitě obřevskou úctou a láskou všech přítomných k velké umělkyni, ale i nevýslovným vzdorem vůči jejímu nespravedlivému osudu. V kulórech se dal jeden host unést nadějí, že nyní, kdy promluvil sám lid, podle ústavy svrchovaný pán své vlasti, splatí snad vládě svůj dluh Daně Medfické a jmenuje ji národní umělkyní "in memoriam". Nechápal, že se to nemůže stát, a že od jisté doby není v této zemi zvykem přiznávat veřejně chybu nebo omyl, natož je napravovat. Ostatně Rudé právo, jinak široce propagující "angažované" umělce /i neumělce/, nenašlo do dnešního dne ani autora ani místo, aby zhodnotilo celoživotní dílo umělkyně. Dana Medfická i ve smrti se stala významnou postavou současných českých dějin. Předala děkan, jak ohromnou silou je hluboké národní kulturní citění, přirozená autorita skutečné národní elity, její práce pro vlast, široké veřejné uznání. Připomněla, jak mocnou roli mají v procesu Vývoje mateřský jazyk, literatura, divadlo, hudba i výtvarné umění, pokud si získávají lásku všeho lidu. Její osud současně usvědčil narušovatele této přirozené úlohy velkých osobností, jaké nenahraditelné opory se zbavují, jakých škod na díle socialistické výstavby se dopouštějí ti, kdo v nenávisti k vlasteneckým citům a ve slepé zášti vůči národním tradicím vnucují lidu nerozumné pragmatické recepty, neschopné inspirovat a vést.

Jak málo by při tom stačilo, aby byl socialismus v naší zemi všude přijímán ve své nešoforované podobě, těsně spjaté s tisíciletým vývojem českého národa, v plodné kontinuitě vzdělání a života! Lidé si maně kladou otázku: Pochopí konečně naši politikové skutečný zájem Čechů a Slováků na pectivém díle socialistického humanismu? Uznají nové světosti vládcí skutečně lidovou a socialistickou podstatu této země a odčiní haněbné důsledky vojenské intervence před 15 lety? Stanou se ideály vš-

deckého socialismu opět kompasem veškerého našeho snažení o skutečné blaho člověka? Bude tato krásná země žít tak, aby svoboda osobnosti byla podmínkou svobody všech? Překonáme vleklý spor o cesty a metody socialistického budování vsab, aby nedošlo ještě k větším rozporům a škodám, abychom vykročili ve správné jednotě k vědecko-technické a společensko-kulturní vyspělosti v podmínkách socialismu?

Nic z toho se nestane, jestliže by náš lid zůstal jen pasivním divákem, čekaje zázrak. Cesta k cíli vede jedině usilovnou prací k zvelebení této země cestou humanizace socialistických poměrů. Síla našeho lidu musí být v jeho socialistické a občanské uvědomělosti, v jeho nezdolném demokraticismu, v odporu k deformacím věcho druhu, v bezmezné lásce k vlasti, v nenávisti k hlupákům, tupcům, hrabivým kariéristům a vůbec uzurpátorským štencům všech typů. Ne opouštěj socialismus, ale bojuvat za jeho plné rozvinutí - tudy vede cesta vpřed.

Dano Medřická, Tvé velké cíle i Tvé provokující sarti sehra-
vejí významnou úlohu v souděním historického procesu. Sudiš Ti
za všechno dik !

23.1.1963

Probouzet mírové smýšlení

Výtah z pastýřského listu katolických biskupů NDR/

Vítáme, že státní zákonodárství NDR výslovně uznává právo rozhodnout se svobodně, podle vlastního svědomí v otázce branné služby. Ve "Výnosu Národní rady obrany NDR o zřízení stavebních jednotek... ze 7. září 1964" se zákonně stanoví, že branci, kteří pro náboženské přesvědčení nebo z jiných podobných důvodů odmítají službu se zbraní, mohou vykonat náhradní službu bez zbraně.

Ten, kdo použije této zákonné možnosti, měl by si být jist, že na z toho nevzniknou žádné nevýhody v zaměstnání, které již vykonává, anebo v budoucím povolání. Bylo by si také přáti, aby záložníkům, kteří již sloužili se zbraní, byla dodatečně povolena možnost služby bez zbraně.

Zastáváme také myšlenku, že je možno přemýšlet a mluvit¹ o jiných formách náhradní služby. Touha mládeže, a to i mládeže naší země, po míru by se měla setkávat nikoli s podezíráním, ale s otevřeností a důvěrou.

Když toto vše zvažujeme a k tomu ještě vysoko oceňujeme to, že se lidé, následující Ježíšovo slovo, rozhodují pro nenásilí, pak nemůžeme mlčet k otázce branné výchovy. Koncil připomíná: "Kdo se věnuje úkolům výchovy, především mládeže, a kdo spolu vytváří veřejné mínění, měl by považovat za svou hlubokou povinnost probouzet ve všech mírové smýšlení."

Činí nás starost, když pozorujeme, že myšlení ve vojenských kategoriích se stává stále více součástí školní a odborné výchovy. Jest se obáváti, že taková výchova probouzí sklony k násilnému řešení konfliktů a tak oslabuje mírové smýšlení v následující generaci.

Ostatně by měla být také ve školách a v zařízení odborného výcviku respektována svoboda rozhodnout se podle svého svědomí, pokud jde o předvojenský výcvik. Berlínská konference biskupů sdělila svého času vládě NDR své vážné pochybnosti proti zavedení branné výchovy. Byli bychom si přáli, sbychom se byli setkali s větší pozorností vůči našim obavám. Dossavadním vývojem se cítíme ve svých pochybnostech posílení.

V této souvislosti znovu poukazuje na nezadatelné právo rodičů na výchovu, za nějž jsme se my, biskupové, mnohokrát veřejně postavili. "Rodiče nesmějí dát z rukou své právo prvotní výchovy a nikdo jim je nesmí z rukou vzít. Také stát musí ve svých výchovných cílech dbát vůle rodičů" - psali jsme ve společném pastýřském listě na jaře roku 1981.

Chceme dodat odvalu těm rodičům, kteří se všemi silami zasazují za to, aby jejich děti byly vychovávány ve smýšlení a v připravenosti k míru, k neshálení a k toleranci. Tam, kde se připravenost k míru dějí v malém, můžeme mít také naději na mír ve světě.

Prosinec 1982

Jiří H e r m a c h

Polská výzva a nabídka míru

Čin polského národa vyzvedl na denní světlo otázky a problémy, v nichž se souzluje v současnosti budoucnost planety. Dal prakticky i teoreticky aktuální otázku, jak silná je biofilní orientace demokratických schopností světa, jak silný je makrofilní spád směřující k totalitě a hriabě katastrofy. Polako je mimořádně silný národ. Má své hluboké národní povědomí, má své životadárné náboženské symboly a zakotvení. Nevyvolává hodinu dvanáctou, vysnačuje a ohlašuje ji. Volá v této hodině po senknutí všech prozíravých humanitních a demokratických sil. Vyzývá k záchraně, ohrodě a jednotě evropské kultury.

V každé době se ozývaly hlasy, že svět je v úpadku, nebo že se blíží katastrofě. Jsem přesvědčen, že takové varování obsahovalo podstatnou pravdu. Fakt přežití a vývoje svědčí jen zdánlivě proti ní. Byl uskutečňován vždy jen za cenu vnitrodruhového masového sebeničení člověka. Nejen válkami. Cesta celé desetiletí historie vedla krizovými soutěskami plnými zmerňovaných životů. Interpretace, že to je zákonitý projev přirozeného soupeření, ve kterém slabší musí "právem" podlehnout, odvrhuje vědomí a myšlení jako hlavní přirozený znak člověka. A tím odvrhuje význam základů jeho existence jako člověka: smyslu pro mravnost, duchovno, kulturu. V takové interpretaci je lid chápán jako těsto dějin pro ruce "silných jedinec". Moc vládpoucí účinný násilím je v takovém pojetí chápána jako vždy práveplatná státotvorná síla, ať se etabluje jakkoli a činí cokoli. Tak byla také přijímána hitlerovská vláda ve třicátých letech. Země a národ, ke kterému patří, zažil trpkost takové interpretace. Vzápětí se v její důsledku dostaly do sarteelného nebezpečí vlády, které ji použily.

Výroky o krizi světa jsou v současné situaci daleko naléhavější. Vlády mající ve svých rukách podstatnou část rozhodování o situaci světa, mají - jak je všeobecně známo - na rozdíl od minulosti k dispozici prostředky, jejichž ničivá účinnost má planetární dosah. Nejen to. Mají k dispozici prostředky masového vychylování myšlení a vtiskování falešného vědomí. Mocanskými nástroji pronikají až do rodin a vystavují je těžkému morálnímu

nátlaku. Tam, kde je politický život zcela pod kontrolou homogenního monopolu moci jediné politické strany, je lid zatlačen až na hranici politické bezmocnosti. Jestliže lid Polska dokázal v takových podmínkách spontánně se zorganizovat, vytvořil zcela novou, dříve nepředpokladatelnou politickou skutečnost. Dověděl vysokou vyspělost své národní osobnosti přesahující současné představy. Dověděl, jaký praktický význam přikládá hodnotě své národní svobody, právu na svobodné tvoření svého života. Polsko vystavilo svět zásadní politické zkoušce. Soudím, že podle toho, jak ten který stát či hnutí najde účinné a vytrvalé prostředky na podporu svobody polského lidu, lze měřit jeho schopnost hledat a realizovat cestu svého vlastního humanistického rozvoje. Polsko nabídlo světu nejen cestu k míru a humanismu, ale vyhlásilo také svět k hledání koncepce pro další vývoj, koncepce, která je nanejvýš potřebná.

Taková nabídka a výzva přichází v situaci, kdy svět hledání koncepce odpovídající své nové situaci naléhavě potřebuje. V jeho mnohobarevné krizi se sjednocují zejména čtyři onemocnění: politické, ekonomické, ekologické a duchovní. Každé z nich je komplexně a dynamicky strukturované. Všechna se vzájemně prolínají a seskupují se ve velmi vážný krizový syndrom. Příznaky všech čtyř nemocí jsou všeobecně známé. Proto jen stručně připomenutí ve vztahu k polské výzvě a nabídce míru.

Od konce druhé světové války poskočil svět směrem k vědomí a potřebě práva na sebeurčení národů. Vznikla řada zcela nových států, také i s velmi mladou tradicí svobody nebo demokracie. Řada států a národů - i poměrně politicky vyspělých - upadla ale posléze do stavu tzv. "omezené suverenity". V těsné souvislosti se sebeurčením začalo pronikavě sílit vědomí významu a potřeby zajištění lidských práv, zvláště po té, co v nebývalém rozsahu došlo k jejich drastickému zjevnému porušování. Demokratické společnosti obtížně hledají účinné způsoby, jak čelit takovým činům totalitních mocí. Potřebují nejen prozíravou, historicky poučenou jednotu demokratických sil, potřebují ale též překlenout rozpory mezi politikou a ekonomikou ve svých zemích. Potřeba nové koncepce se projevuje zřetelně. Měla by být taková, aby odpovídala novému stupni nezbytného, byť rozporného souladu individuálního a společenského. Souladu na základě přirozené

rozmanitosti společnosti, na základě dostatečné autonomie každé její části a částičky. Polský čin ukazuje právě tuto cestu. Cituje-li slova Jana Pavla II "mobilizovat energii lidství", odkrývá její smysl a povahu. V takovém duchu vysdvihuje význam vědomí a myšlení v 7 účasti na obrodě". V takovém duchu hájí podstatnost rozmanitosti, spatřuje v přílišné jednotě nebezpečí a slabost. V takovém duchu také vyzývá Lech Wałęsa k rozdělení Solidarity na "čtyři proudy".

Na světě není a ještě dlouho nebude stát, ve kterém by nedocházelo k žádnému porušování lidských práv. Ale je zásadní a rozhodující rozdíl mezi státem, v němž existuje a působí účinné veřejné mínění a jeho spontánní tvorba a kde může být jeho účinností postaven před soud i prezident, a mezi státem, ve kterém bezprávně a neodvolatelně může být v neveřejném "soudním jednání" s nekritizovatelně zvané státní moči odsouzen kdokoli z vymyšlených zlých činů. Nervovým centrem povahy a zdraví politiky je vztah mezi politickou reprezentací, její rozhodování a výkonnou močí a lidem. Polský čin přesvědčivě vysvedl svobodné odbory jako silného společenského činitele, který je schopen demokratizovat politiku na úroveň současných podmínek. Při bedlivějším rozboru by se prokázalo, že tento čin a takový celospolečenský činitel uvolňuje aktivitu, oživuje iniciativu, vládne zpětnovazebními automaticky, chrání společnost před poškozováním jednostrannými mocenskými vrypy do jejího života. Svou neobyčejnou celonárodní šíří přesáhla polská Solidarity význam svobodných odborů a tím ukázala a bude ukazovat jejich organičnost v živé tkáni společnosti.

V souvislosti s povahou churavé politiky dostaly se do tíživého poruchového pohybu mechanismy ekonomiky; a to všude tam, kde je život zajišťován vědecky pokročilým průmyslovým způsobem. V tomto smyslu se přes hluboké rozdíly sobě podobají ekonomiky západu a východu. Ekonomiky západu ale vybízejí a osmiňují aktivitu a iniciativu, zatímco východní /v úzkém slova smyslu "východní"/ je obě odkazují na byrokratickou "naorganizovanost" s velmi omezeným a neuspokojivým efektem. Nejhorším výsledkem této ekonomiky je ničení etické a vůbec životní hodnoty práce. Práce ztrácí charakter a smysl životně podstatné sebe-realizace lidí. Ale hluboko ve své podstatě jsou obě tyto eko-

nomiky churavé svým zaměřením na automatizovaný dehumanizující konzumní zájem a nátlak. Vstřebávají čas života milionů lidí a podřizují ho pohybu celospolečenského hospodářského stroje. A nejen to. Podrobují lidský smysl smyslu produkce. Odtrhují člověka od jeho vlastních potřeb a vmezují mu své. Všeobecný úpadek celostátního myšlení, kontemplace a transcendence patří mezi důsledky. Průmyslová jednostrannost současných ekonomik hrubě podceňuje zemědělství. Zejména svou sugescí rychlosti obrátu a manipulovatelností. Polský čin spontánně zahrnul probuzení aktivity zemědělců. Vedl ke vzniku svobodných zemědělských odborů. Vyvolal v život vzájemnost mezi dělníky a rolníky, která vznikla sama sebou. Individuální a společenské projevil i takdy významnou stránku své potřebné souladnosti.

Společným důsledkem nedostatečnosti současné politiky a dehumanizované politiky je rozrušení a pokračující rozrušování ekologických vazeb nejen uvnitř jednotlivých států, ale i celé planety. Frestřecky moci člověka zesílily při slabosti vědomí jeho vzájemnosti a patření do přírody tou měrou, že prudký růst jeho materiálního bohatství a sil bezohledně ničí planetu. Přitom vzájemná mnohostranná závislost zřetelně prokazuje, že člověk je přírodní bytost této planety, a že otázky jeho biologie se staly planetárně tak neoddelitelnými, a jednotnými jako otázky míru, výroby nebo obchodu. Měz míru člověka s přírodou a v přírodě, bez souladu s ní nemůže existovat skutečný trvalý mír v politickém a vojenském smyslu. Potrhané rovnováhy přírody musí plodit ekonomické a politické nerovnováhy mezi státy a konflikty mezi nimi. Odůvodněně prognosovaná ekologická krize až katastrofa, nebude-li zvládnuta planetární spoluprací, bude svým tlakem posouvat svět k válce a posilovat její zdroje. Naopak při dostatečně předvídatelném politickém porozumění by mohla starost o ekologii planety sahrát mírotvornou úlohu. Polský čin svou hlubokou duchovní silou, čerpající ze zdrojů osmyslení člověka překročením jeho individuální osamocenenosti a egocentrického kultu, nabízí tomuto porozumění cestu. Ekologická starost a péče o planetu je právě jako porozumění mezi lidmi povahy duchovní.

V současné křikl světě má podle mého názoru rozhodující postavení a význam osamocenení duchovní. Duchovní síly se ve světě rozlamují na dva protiklady. Na jedné straně zaujetí pro

lidská práva, kultivované účinné vědomí a práce pro jejich realizaci. Na druhé straně se rozšířující terorismus jako nástroj politických cílů. Nemělo by dobré zapomenout, že první a rychle za ní jdoucí druhá světová válka vnutila do životní zkušenosti milionů zabíjení. Ve vědomí a myšlení miláckých lidí došlo k ponížení duchovních hodnot a přecenění hodnoty helého přežití. Miliony lidí začaly být zbavovány humanizující schopnosti sebespřekračování člověka, a tedy vzájemnosti. Blížil se vzdělání z dosahu společenské odpovědnosti. Vzájemné patření lidí k sobě bylo zdiskreditováno poměrováním individuálního života hmatatelně měřitelným efektem. "Věcnost" ateistického "náboženství" zavedl a zsvulgarizování zázraku stvoření světa a jasnou vůbec. V takové bídě ducha daří se pak hráti, že vše je dovoleno.

Polský čin je prodechnut především obnovou sil ducha. Nikdy nevyzýval k násilným činům. Naopak varoval před nimi. Nikdy nevyzýval k ostrému odlišování podle osobního přesvědčení. Nikdy pro přesvědčení nebo postoj nikoho nezavrhoval, naopak, řídil se zásadou, že "i ti, kteří odvolali jsou s sebou". Protože se již dali na cestu proměnění, tedy na cestu ducha. Polský čin je si ve své hloubce vědom, "že ten kdo se již účastnil, účastní se stále". Žádnou myšlenku nikdy násilí nepřevodilo ze světa. Duch projevující se jasnou myšlenkou stále svítí, i když se nerealizuje dříve než se spojí s ostatními životními silami. Ale sám má tolik sil, že neodevší, aby se vrátila situace před zapalující myšlenkou. Síla polského činu, síla Solidarity vyvěrá z mimořádně oživujícího zdroje, který leží mimo dosah násilí. Je ve své podstatě "vnitřním morálním procesem". Proto může apelovat na "odpovědné myšlení" jako rozhodující "účast na obrode". Na této základně jsou v hlubokém vnitřním souladu její požadavky, legalizace nezávislých odborů a jejich tvoření, samospráva i v ekonomické oblasti, vytvoření nezávislé organizace vlády tak, "aby nemusela nosit dvoji tvář", výzva k vědcům a umělcům, aby svým celestním proměněním učinily potřebné myšlenky sdělnými.

V situaci, kterou jsem se pokusil načrtnout a která je známa, zorganizoval se lid polského národa kolem hodnoty svobody. Projevil tak silné duchovní vědomí šerpající ze zdroje náboženského přesvědčení a národní scunáležitosti. Vyslovil tak potřeby

současného člověka vůbec. Nepravděpodobné se stalo skutečným. Další krok už nemůže udělat polský lid sám, osamocený. A naopak: zadestiučinní tohoto činu, které na určitý čas historie je sošné, stalo by se pro svět s největší pravděpodobností osudným. Právě tak jako obětování předmanichovského Československa vedle k druhé světové válce a k sarteelnému chrožení Západu a světa. Strach z války naponáhal tenkrát válce. Pověrečný strach politiky a diplomacie ze změny při trvalé destabilizaci světa otevíral cestu válce. Baked chybění základní koncepční myšlenky vývoje a opožďování politiky za spontánním vývojem podmínek usnadňovalo cestu útočnickovi. Dosud neexistuje koncepční nosná myšlenka, která by dokázala interpretovat politiku, ekonomiku, ekologii a dnešní potřeby humanizace člověka. Která by s dostatečnou filosofickou hloubkou integrovala lidská práva. Jejím základním problémem podle mého názoru je takový sopleď individuálního a společenského, jenž by odpovídal novým podmínkám rychle mnohostranně vřítých vřtvorů vědy a techniky, které silou své každodenně působící hmatatelnosti odtrhují masy lidí od lidskosti jejich vědomí. Od jejich ducha.

Otázka vztahu individuálního a společenského je dšce spjata s otázkou jednoty /shody/ a rozmanitosti. Poztojk k rozmanitosti, různorodosti, se projevuje jako kritérium záraví společnosti. Tak jako ekologie poznala bažinu s její mnohotvárností jako podstatnou biologickou banku života planety a v likvidaci bažin rozesnala těžké porušení záraví tohoto života, tak nutno účinně přiznat, že rozmanitost, a zvláště spontánní rozmanitost je nejen základní bankou života společnosti, ale i nepostradatelným životadárným zdrojem jejího vývoje. Svobody rozmanitosti a různorodosti myšlení, myšlenek, poztojků, idejí a nájdů lidí je podmínkou hledání a tvoření nových cest. A je v těchto funkcích nezastupitelná. Potřebuje jen své reprezentativní mluvčí.

Polský čin je prenikavou spontánní realizací takto načrtuté koncepční základní myšlenky. Shoda tkví v duševní síle "mobilizující energii lidství". Požadavek rozmanitosti v požadavku svobody různorodým zájmům práce a myšlení. Polská Solidarity ví o paradoxu, že přílišná jednota oslabuje až ubíjí. Mluví-li Lech Wałęsa o tom, že Solidarity vyvolala příliš vel-

ké a široké křehčí, že vyvolala k životu Poku, kterou je třeba rozdělit na proudy, pak vyjadřuje tento poznatek. Poznatek nerozumitelný pro politiky násilí, kteří se v potu hmoždí s vymanipulováním co největší "jednoty" a jakoukoli spontánní rozmanitost, odlišnost stáj co stáj potírají.

Lidstvo jde stále novými dosud nezbadatelnými cestami. Je v trvalé destabilizaci. Politika, která to dokáže brát na vědomí, má naději, že bude zdravá. Z "bažin" rozmanitosti se stále rodí nový, dosud nebyvalý život. Rozmanitost, právě tak jako svoboda, musí být chráněna právy. Podstatná část lidstva už dospěla k přesvědčení, že lidská práva nutno v potřebném rozsahu prohlásit a chránit. V právu na tato lidská práva si mají být lidé rovni. Je to konkrétní požadavek rovnosti. Konkrétní požadavky rovnosti v právech se nikdy nemohou dostat do rozporu s konkrétními požadavky svobody. Proti tomu všeobecně abstraktně formulovaná rovnost, která má být do života vtlačována jen násilím, se samozřejmě dostává do rozporu se svobodou. Spatřují v polském činu výzvu, která ukazuje cestu směrem k souladu rovnosti a svobody. Směrem konkrétních rovností a konkrétních svobod. Právo na své "odpovědné myšlení", právo na své svobodné promyšlení pro vzájemnou sdílitelnost je pro zne výzva ke kroku pro vzestup člověka jako člověka.

Od konce druhé světové války svět prudce pokročil. Stani-
lieny lidí dostaly k dispozici pronikavě hmotně působivé myš-
lenky vědy a techniky. Jimi odstrkovaný duch ale žije. Život
staničně dostal dimenze zcela nových možností, otevírajících
postupně sjednocování lidstva. Přetřásné, ale ještě možná. Svět
je sevřen mezi dvěma póly. Na jedné straně desavodní typy demo-
kracie, které s obtížemi, ale s perspektivou hledají ekonomie-
ký a politický mezinárodní soulad. Na druhé straně totalitní
homogenizace života. Polský národní čin vyzvedl tento spor na
denní světlo, a konkrétním činem vyzval svět k pozitivnímu ře-
šení. Položil naléhavé otázku hodnoty a smyslu současného člo-
věka. Položil otázku důvěry humanitním silám světa, jejich
oprávněnosti a přesiravosti. Nemá pochyb o tom, že existují
nekretilové podmínění svým sociálním postavením, kteří s rás-
ných dávedů kalkulují i s rizikem poničení planety. Slova
jsou tak pružná, že mohou takové směřování odívat rouchem mí-
ru. Strašná je situace země, kde takové směřování nabudou moci.

Možná, že se mylím, ale soudím, že branka míru je ještě poctověna. Ale jen skulinou, a i nešťastná náhoda ji může přirazit. Stále ale platí, že snaha o mír za každou cenu, za cenu obětování svobody toho či onoho národa dnes se zvrhne zítra v hrůsu války. Trvalý mír může být jen dílo opravdovosti obou stran, dílo šířící se postupně po celé planetě. Polsko je výzva a kritérium této hodiny člověka.

Praha 28.12.1982

František kardinál Tomášek

Dopis Katolických novinám

Čj.9/83 Grd.

V Praze 6.1.1983

Pane vedoucí redaktore !

Jsem povinen opět Vám psát v záležitosti "Katolických novin".

1) V č. 1 KN z 2.ledna 1983 otiskli jste na první stránce článok s titulem "Novoroční pozdrav všemu Božímu lidu" a podpisem "Vaši kněží ze Sdružení Pacem in terris v ČSSR".

Avšak když se otiskuje v "Katolických novinách" novoroční pozdrav členů z církevně zakázaného sdružení "pacem in terris" jakoby mluvčích katolické církve, pak tyto noviny už nejsou katolické!

2) Text v tiráži "Katolických novin". Upesornil jsem Vás dopisem ze dne 1.listopadu 1982, že jsem s platností od 1.listopadu 1982 odvolal z funkce církevního cenzora kanovníka Jana Lebeda.

Dále jsem uvedl, že proto nezáhe být v tiráži KN nadále uváděno, že "církevní cenzor pražského ordinariátu je kanovník Jan Lebeda" a že ČKCH vydává KN "s církevním schválením".

Vaše redakce to však nevezala na vědomí a již po dobu déle než dvou měsíců uvádí katolickou veřejnost ve velký omyl, když nadále, a to i v prvním čísle 1983 v tiráži čte, že KN vydává "s církevním schválením" ČKCH.

S největším důrazem Vám zakazuji to v tiráži uvádět, neboť to nezpovídá pravdu.

L.S.

Frant.kard. Tomášek
arcibiskup pražský

Michail V o s l e n s k i j

JEDEN DEN DĚNISE IVANoviČE

/Poslední kapitola a závěr knihy NOMENKLATURA vydané německy v r.1980 nakladatelstvím Fritz Molden a téhož roku ve francouzském překladu v nakladatelství Pierre Belfond pod názvem NOMENKLATURA - Privilegovaní v SSSR./

O autorovi: Michail Voslenskij se narodil v roce 1920 v SSSR. Byl překladatelem na norimberském procesu a při Radě spojenecké kontroly v Německu. Od r. 1950 pracoval v Moskvě /mj. na Institutu mezinárodních vztahů/ v úzkém kontaktu s aparátem ÚV KSSS. Byl vyslán do Prahy a poté do Vídně do Světové rady míru. Po návratu do Moskvy vykonával různé funkce na Akademii věd: byl sekretářem komise pro odzbrojení, poté místopředsedou komise historiků SSSR - NDR. Byl profesorem dějin na Lumbově universitě v Moskvě a zároveň členem Rady Akademie společenských věd při ústředním výboru. Byl v úzkém spojení s řídicím aparátem KSSS a sám patřil k nomenklatuře. Sovětský svaz opustil v roce 1972 a stal se univerzitním profesorem v NDR a Rakousku. Na západě je považován za jednoho z nejlepších znalců sovětské politiky.

Jak žije v současné době příslušník stranické nomenklatury? Alexandru Solženicynovi vděčíme za zobrazení jednoho dne Ivana Děniseviče Šuchova, vězně sovětských táborů. Nositel Nobelovy ceny hovoří o tom, co zná: sám strávil několik let svého života mezi lidmi jako byl Šuchov.

Má zkušenosti jsou jiné. Pokusím se tedy vylíčit jeden den činnosti zcela odlišné od Solženicynova hrůzy: jde o vedoucího odboru na ústředním výboru Komunistické strany Sovětského svazu. Nazývá ho Děnise Ivanovičem a dále mu ukrajinsky znějící příjmení Vochuš. Za Chruščova a Brežněva se dostalo do aparátu ústředního výboru mnoho ukrajinských soudruhů, jejichž věrnost linii strany se stala příslovečnou. Vochuš je postava vymyšlená, ale fakta, která líčím, jsou zcela reálná.

Děnise Ivanoviče nebučí ze spánku tlučení kladivem na kolejnice u štábního baráku, nýbrž melodický zvuk budíka, který si nedávno přivezl ze služební cesty do Švýcarska. Ivanovič měl právě příjemný sen. Byl na velké poradě v kanceláři tajemníka ÚV a ten, nevěnuje si ostatním účastníkům jednání, se obrátil výhradně k němu, k Vochušovi. Ptal se^{ho} na jeho názor, potřásl mu rukou, posadil ho ke svému pracovnímu stolu a pak náhle zmizel, jako by se vypařil. Jeho kolegové potom povstali a plni úcty čekali, až jim Děnise Ivanovič ráčí dát své instrukce.

Těžkým krokem se Vochuš vydá do koupelny. Má na sobě modro-
modré pyžama, které si nedávno koupil za mírnou cenu v pařížském Prisuniku. Vochuš nemá rád pruhovaná pyžama, zvláště pak ne pyžama s modrými a bílými pruhy, která mu připomínají vězeňskou uniformu v sovětských speciálních táborech. Byť nemá celkem vzato špatný, ovšem až na to, že všechna hygienická zařízení jsou soustředěna do jedné místnosti. Jeho žena má pravdu, bude třeba pomýšlet na přestěhování. Stačí, když upozorní administrativní odbor ÚV a záležitost s ním prodiskutuje.

Zatím co jeho žena přestírá, Děnise Ivanovič učiní několik gymnastických pohybů. Soustřeďuje se na břišní partii. Ta zatracená "cejska" nepřestává nabývat na objemu. Na kromelcké polikli-

nice mu předepsali sprchy a masáže, ale nic to nepomáhá. Bude asi třeba začít s dietou.

Děnis Ivanovič se seprehoval, oholil, navoněl se zahraničním aftershavem a přichází do jídelny. Je to jen lehká snídaně: trochu kaviáru, jedno vejce na měkko, šunka a čaj. Škoda, že se v tuhle dobu nehodí dát si koňak. Až večer. Hlavně ne se moc najíst, brzy bude druhá snídaně.

V osm třicetpět vychází Děnis Ivanovič masivními dveřmi domu. V tuto hodinu pro něj přijíždí služební vůz ústředního výboru. Ale raději ať řidič minutu počká, až sjede výtahem dolů, než riskovat, že ho sousedi a kolegové uvidí, jak vyhlíží příjezd auta. Člověk v jeho postavení si to nemůže dovolit. Skutečně, vůz už stojí před vchodem. Řidič se nezdvihne ze svého sedadla, šijeme přece v demokracii. Vochuš si sám otevře dveře /dokonce i tajemníci ÚV to tak dělají/ a rozkošnický se zabobí do měkkých polštářů předního sedadla vedle řidiče, s nímž naváže velmi demokratický rozhovor. Vypráví mu, že když pracoval za svého mládí v Donbasu, vykouřil dvě cigarety cestou do továrny. Ale teď mu to žena satrhla. Ve skutečnosti nikdy nepracoval v továrně a kouřit přestal sám od sebe, když se dočetl v týdeníku Nedělja, že kouření vyvolává rakovinu plic.

A již defiluje před Vochušovým očima Moskva: Kutypovův prospekt, řeka Moskva, bulváry, Kalininův prospekt, kremelská zeď, Mandě, Bolšoj, pomník prvního tiskáře Fjodorova, ponarův náhla pomník Šeržinského, budova KGB /to jsou naši sousedé, pomyšlí si a zahřeje ho to u srdce/. Za Polytechnickým museem a pomníkem hrdinů od Plevna začíná vlevo bulvár, zatímco vpravo se postupně rýsuje masivní a impozantní silueta budovy ústředního výboru. Jsme na místě.

Důstojník KGB, zdvořilý ale energický, ho požádá u vchodu o propustku, malou knížečku vázanou v rudé káži, a pozorně ji zkoumá. Hnějí důvod cítit se uražený, nejde přece o projev nedůvěry, ale o pořádek. Kdo je zav-otděl - vedoucí oddělení - je užetřen této formality a důstojník se spokojí krátkým zasalu-továním. A pak se postaví do pozoru, aby pozdravil tajemníka ÚV.

Pracovníci ÚV teď procházejí velkou vstupní halou jeden za druhým. Vochuš si vymění se svými kolegy, muži statnými a dýchajícími jako je on sám, několik přátelských ale krátkých vět. Přívětivost mezi kolegy - to ano. Ale ládná intelektuální výle-vy!

S pečlivě skrytou touhou pohlédne Děnis Ivanovič na výtah vyhrazený hierarchii - klíč od něho mají zavěšované a samozřejmě i tajemníci ÚV - a nastoupí do obyčejného výtahu, který třeba stoupá až do jeho poschodí.

Jaký je tu klid, jak příjemné! Na malém stůlku vlevo trůní "vértuška". V prostřední zásuvce je malá červená knížka - vládní telefonní seznam. Kdyby se Vochuš řídil jen svou odvahou, skučil by zavolat generálního tajemníka - familiérně se mu říká "generalnyj", aby uslyšel jeho basový hlas s lenivou intonací.

Ne, samozřejmě nezavolá generálního, to je dětinský nápad. Nacpak, ať se mu chce nebo nechce, bude muset zatelefonovat jednomu z jeho spolupracovníků. Ach, jak nenávidí tenhle jednací postup! A navíc jde o dosti urzutečnou záležitost.

Včera ráno podepsal první zástupce vedoucího oddělení návrh na vyslání delegace do Itálie. Je to dobře sestavená delegace: dva kandidáti ÚV, jeden člen Ústřední a revizní komise a nějací poslanci Nejvyššího sovětu. Podle svého zvyku zkoumal první zástupce pozorně podpisy na dokumentu. Až potom šlo všechno dobře. A když pak připojoval svůj podpis, řekl: "Takovou delegaci bychom mohli dát schválit přímo generálnímu!" Vochuš pocítil potřebu se blýsknout a celý šťastný zavolal jednomu ze svých přátel v oddělení generálního: "Posíláme vám seznam členů delegace. Vedoucí našeho oddělení soudí, že by se měl předložit generálnímu." Bohužel, první zástupce si přenesně pamatoval svůj komentář, zřejmě ho to peněkuď zneklidnilo a tak, než nastoupil k večeru do výtahu, řekl Vochušovi: "Tak jsme chválili tvou delegaci, že jsme ji málem poslali generálnímu. Doufám, že jsi pochopil, že žertuju."

Vochuš zblekotal jakousi odpověď a první zástupce, který stále někam spěchal, zmizel ve výtahu. Vochuš se vřítíl do své kanceláře, aby zavolał svého přítele v oddělení generálního, ale ten už byl pryč. Zavolał tedy jinou kancelář téhož oddělení, kde mu řekli, že dokument již před dvěma hodinami odešel do sekretariátu generálního tajemníka.

Ano, je naprosto nutné dnes ráno zavolat. Samozřejmě ne příliš brzo, jinak hned někeho napadne, že Vochuš udělal hloupost. Na druhé straně nesmí příliš váhat, jinak generální dokument dostane a strašně se rozzuří /což se mu stává/: "Co to má znamenat? Na jednou všechno bude procházet mou kancelář? A poukaz

na rekreaci pro uklízečku taky? Co to bylo za chytráka, kterého to napadlo?" Vochuš se chvěje, jen když na to pomyšlí. Viníka by našli okamžitě.

Ale také jiní nemají nasadit branky do hlavy. Kam mohla ta listina putovat? Záležitost má sice trochu mezinárodní aspekt, ale je příliš bezvýznamná, než aby mohla zajímat generálního. Raději se tedy nebude ptát jeho asistenta Andreje Michajloviče, u něhož listina jistě není. Ostatně ten chlap má tykadla, okamžitě by květil, že jde o nějakou Vochušovu botu. Lepší bude zavolat sekretáře, toho klikáře. Ten měl skutečně nealýchané štěstí. Fédovně se zabýval norskými záležitostmi v mezinárodním oddělení. Ale pak přišel ten bleskový vzestup. Teď se objevuje jeho jméno v závěrečných komuniké o setkáních v Kremle a dokonce bývá i na fotografiích na první stránce Pravdy: "Tajemník generálního tajemníka..." Ve skutečnosti jen přenáší papíry z jedné kanceláře do druhé, ale některé z těchto papírů otfácejí světem.

Vochuš se rozhodne, že nebude telefonovat hned, ale že děrší obvyklý řád: nejprve četba novin, počínaje Pravdou. Úvodník je věnován přípravám na jarní setbu. To se týká zemědělského oddělení, zbytečné číst. Stačí jen ověřit si zkušeným mrknutím oka, že tam nechybí nezbytný citát generálního. Vochuš nezapomíná na ono říjnové ráno roku 1964 - tehdy ještě nebyl vedoucím odboru - kdy našel v Pravdě potvrzení chýrů o možnosti převratných změn v ÚV: Chruščevovo jméno zmizelo náhle ze stránek tisku. Ne, zatím je všechno v pořádku, jméno generálního tam figuruje. Dále jsou tu dekrety o propůjčení čestných vyznamenání členům Akademie k výročí a nějakým montérům - nikdo z aparátu ÚV. Teď se podíváme, co říká kronika na straně čtyři: jmenování nového velvyslance pro Čadskou republiku, bývalý velvyslanec je pověřen jinými úkoly. Prezidiu Nejvyššího sovětu to ale trvá! Rozhodnutí bylo přijato před třemi měsíci a přitom africké státy dávají souhlas velmi rychle.

Přejdeme na stranu dvě: Život strany - plenum oblastního výboru v Kustanaji. Kluví se také samozřejmě o přípravách jarního osevu. Stačí tedy přečíst si dva poslední odstavce a zjistit, zda se jednalo také o organizačních otázkách a zda se zasedání zúčastnil někdo z vedení. Ne, říká se tu jen, že se ujal slova první tajemník oblastního výboru,

Naproti tomu teoretický článek "Strana jako vedoucí síla sovětské společnosti" si naslouží pozornou četbu. Možná, že se tam najdou nějaké nuance, zajímavé formulace. Pravda nikdy neotiskne nějaký článek bezdůvodně. Téma ovšem není příliš vzrušující. Ve vážných situacích se otiskuje redakční článek "jednota strany a lidu". Dnešní článek soudí, že tato jednota skutečně existuje, a že je nyní třeba postoupit ještě dále na cestě ke konsolidaci vedoucí úlohy strany.

Na třetí straně jsou mezinárodní informace: "Úspěch mírových sil", "Učinit uvolnění nezvratitelnými". Výběrně, výběrně. Americký senátor žádá stažení amerických voják z Evropy. Tak pročpak kamarádi z mezinárodního oddělení nevezvou toho chlapa do bruselské komise pro evropskou bezpečnost? Takový realistický politik!

Následující titulek je dosti neutrální "Tisková konference Jimi Cartera". Také tady není nic pozoruhodného, snad ~~žádná~~ na malou poznámku mimochodem utroušenou závěru: prezident prý žádá podporu požadavků izraelských agresorů. Když člověk bude chtít vědět, co Carter opravdu řekl, stačí se podívat do Věstníku, bulletinu agentury TASS.

Na dolní části stránky je několik tradičních poznámek o intrikách pekineckých vůdců. Jakýsi arabský list píše o tajné dohodě mezi čínskou vládou, chilskou vojenskou juntou a rasistickým režimem v Pretorii. Nepřehledná to tak trochu naše dezinformační služba? Mělo by se přece jen zachovat alespoň minimum pravděpodobnosti. Co má Peking co dělat s Pretorií? Ale možná, že kolegové mají pravdu. Lid tomu uvěří. Informaci ostatně přináší nikoli náš tisk, ale arabský list.

Vnitřní telefon zvoní. Na drátě je sekretářka prvního zástupce vedoucího oddělení: "Dělní Ivanoviči, Ivan Petrovič chce, abyste k němu přišel, týká se to delegace do Itálie." Vochušovi se podařilo ovládnout svůj hlas, cítil však kouli v hrdele. Že by bomba už vybuchla? A on, blbec si tady klidně sedí a čte noviny. Možná, že mezitím nějaký asistent generálního telefonoval prvnímu zástupci, který je právě na vrcholu vstupu. Jak se spravedlnit? Na kterého boha se obrátit, aby zažehnal tehle nebezpečí?

Vochuš se řítí ke dveřím jako člověk opilý vroucí vodou. Na chodbě se naopak snaží zachovat klid a důstojnost, aby nikdo z těch, kdo ho potkají, nezpozoroval jeho zmaček. Pravda, jsou to kolegové, společně lyžují na svazích Kljazmy, ale ve skutečnosti jsou všichni jako krysy: při sebemenší znánce slabosti u

kohokoliv se na něj vrhne, aby ho seřvali.

Vechuš vstupuje klidně do předpokojů prvního zástupce. Přátelsky pokyne hlavou staré sekretářce, ale cítí, že se mu srdce svírá. A najednou ho napadne: to je ten okamžik, kdy se v těle objevují rakovinné buňky. Vzápětí ho přepadne jiná myšlenka, která ihned zažene rakovinou: ať vstoupím do jeho kanceláře, jak se bude tvářit?

Na což, první zástupce tam sedí klidně. Nebude tedy žádný ržus. Ach, jaká úleva! Ale hlavně nechat na sobě nic znát, nic! Ovládnout se, než odpoví.

První zástupce vypadá přepracovaně a zároveň sebejistě - to je jeho styl. Přechází hned k věci: "Co se týče tvé delegace, nechtěl bys jet s ní? Posíláme vědecky poradce a mezinárodního oddělení, ale to není závazné. Mohu o tom promluvit se Zagladinem a aparát budeš zastupovat ty."

Ve Vechušovi bojují protikladné pocity. Samozřejmě, bylo by to pákné, procházet se po Římě, něco nakoupit, něco si prohlédnout. Ale jiná dvaha, jakýsi reflex, který získal za léta strávená v láně nomenklatury, mu radí, aby se do niče nezpouštěl: hlavně to nepřijmi, on tě zkouší, vždyť ses nedávno vrátil ze Švýcarska. A pak přichází třetí fáze jeho uvažování: což když tě chce opravdu poslat do Itálie, abys mu něco přivezl? Ale tuto hypotézu ihned zamítá: každý z členů delegace by byl přestěsný, kdyby mohl posloužit prvnímu zástupci. Jestliže opravdu chce, abys tam jel, bude naléhat.

A Vechuš odpovídá: "No, Ivane Petroviči, nepochítejte se mnou. Mám ve svém odboru tolik práce, že sotva stačím na úkoly. Nemám už ani čas v polehne obědvat. Itálie - to je pro mě vyloučeno. Kromě toho nejsem zrovna milovník cest do ciziny kromě případů opravdu nutných."

A čeká. Jestliže první zástupce prohlásí jeho cestu za nezbytnou, znamená to, že má osobní zájem.

Avšak první zástupce prostě řekne: "Jak chceš. Práce v odboru má přednost přede vším." A pak dodá laškovným tónem: "Tvým zařazením jsem chtěl delegaci dodat váhy, ale vidím, že neschláš."

Vechuš se vrací do své kanceláře po bleštrůševém koberci se zelenou lemovkou. Je sám se sebou spokojen: dobře zareagoval. Deset dní v Itálii není ovšem k zahoeení. Ale on má vyšší ambice. Má se uvolnit místo zástupce vědeckého oddělení. Jestliže první zástupce podpoří jeho kandidaturu, nejsou jeho šance zanedbatelné.

A napadá ho příjemná myšlenka: nakonec to možná není špatné, že byl návrh delegace poslán generálnímu tajemníkovi. Delegace je dobře sestavena, on to podepíše a pak bude možno v oddělení rozšířit pověst, že generální byl spokojen, a že Vochušovi blahopřál. A v tom okamžiku možná první zástupce, celý šťastný, podpoří jeho kandidaturu. A Vochuš bude povýšen do hodnosti zam-zav, zástupce vedoucího oddělení. Zam-zav, představte si to! Velká kancelář, sekretářka, váš s fidičkem vyčleněný jen pro jeho potřebu, žádná obyčejná volha s kolektivního parku ÚV. Prázdniny v dače namísto zotavovny v Kljazně. Různé doplňkové příjmy a ještě bony na "Kremliovku"⁺⁺. Ale to hlavní je soci zástupce vedoucího oddělení má na starosti několik odborů, denně se vidí s tajemníkem ÚV, často se účastní zasedání sekretariátu; na vysokých místech ho znají od vidění, jeho dilueta je důvěrně známá. Ach, stát se tak příslušníkem této elity! V hierarchii sekretariátu neexistuje důležitější místo. Následující stupínek - první zástupce patří už do nomenklatury politbyra. Má tedy riskovat a nechat dokument dojít na místo určení? Odvaha, hlavně odvahu!

Nakonec však zvítězí opatrnost, která se stala Vochušovi druhou přirozeností. Když má člověk před sebou nějaký cíl, je lepší čelní útok. Postranní cestičky bývají nejdobrodružnější. Podpis generálního mu nikterak nezaručuje, že bude jmenován. A jestliže se naopak vyskytne obtíže, má se být jist, že jmenován nebude. Při převěřování si vzpomene na chybu, kterou udělal. Je třeba získat dokument zpátky, a to rychle.

Tak jako před každým rozhovorem s důležitou osobností, poznamenává si Vochuš tužkou, co má říci. Každé slovo je nutno svěřit. A hlavně, musí mluvit jasně, nác nepoctat. Mluvit tonem uctivým, ale pevným - to je styl tohoto domu. A navíc musí být z toho cítit, do jaké míry Vochuš lituje, že generální strácí čas podobnými prkotinami.

Vochuš se soustředí, než vytočí na věrtušce čtyřciferné číslo. Na druhé straně se ozve chladný sekretářův hlas.

Vochuš ohlásí své jméno a odbor. Ví, že sekretář si rychle nalistuje v telefonním seznamu věrtušky jeho rodné jméno i jméno po otci a pak je utrousí při konverzaci, aby to vypadalo, jako že nakonec všechny znají a jsou dobře informováni. "Promiňte, že vás ruším - řekne Vochuš jistým ale uctivým tónem - udělali jsme malou chybičku /je třeba trochu sebekritiky, ale slůvko n y místo j á umožní naměřit i prvního zástupce; jakožto leajální podřízený se

Vochuš rozhodne přistoupit k věci s pokorou/: poslali jsme včera nahoru návrh usazení ohledně delegace do Itálie a teď se dovídám, že soudruzi z oddělení generálního tajemníka byli příliš horliví a postoupili dokument přímo vám. Ta delegace není špatně sestavena, ale záležitost není tak důležitá, aby musela zabírat čas generálního."

Čeká několik vteřin. Bylo by dobré, kdyby sekretář vyjádřil svůj náser. Ale ten se místo odpovědi spokojí suchým "Ano" a přenechává Vochušovi iniciativu, aby pokračoval v monologu. Jak má člověk vědět, co si ten klikař myslí?

"Ve svém postavení to můžete ovšem lépe posoudit, pokračuje Vochuš lichotivě, ale my si myslíme, že záležitost nestojí za to, abyste se jí obtěžoval. Možná, že byste mohl postoupit spis tajemníka."

Vochuš se snaží ze všech sil, aby bylo jasné, že stává generálního vysoko nad obyčejné tajemníky.

"Ano, mám váš dokument, říká sekretář. Řekněte mi, Dániel Ivanoviči /aha, už to našel v seznamu/, má předložit návrh generálnímu, nebo jej poslat zpátky do sekretariátu?"

Tón je závažný /to je nový styl/, je však jasné, že sekretář nechce vzít na sebe odpovědnost, a že také nechce z vlastní iniciativy poslat spis tajemníkům. Je tedy lepší příliš neriskovat. A Vochuš odpovídá stejným tónem: "Ano, myslím, že bude lepší jej vrátit."

"Dobrá", odpoví sekretář neutrálním hlasem.

V pořádku. Záležitost je vyřízena. Trochu nepříjemné je jen to, že lidé sekretariátu se o incidentu dovědí. Ale skandál je zažehnán. Postačí, když pozve kamaráda, kterého tam má, uctí ho podle všech pravidel /nezapomenout na francouzský koňak/ a on odpustí.

Do Vochušovy kanceláře vstoupí dívka dosti matného zjevu se složkou deštějí TASSu. Tady se přijímají pouze dívky tohoto typu, aby se předešlo klepům. Správně, myslí si Vochuš a krátce se na dívku podívá, pro tohle tady nejsi. Pro "tohle" jsou tanečnice rezervované vysokým hodnostářům. Na to ovšem nemá Vochuš dosud právo. Musí pěstovat sovětskou rodinu.

Ve stranické organizaci je velký zájem o všechno, co se týká žen. Jakmile vypukne nějaký skandál, organizace vychutnává každou podrobnost. Vochuš se pamatuje na jednoho spolužáka, který se otevřeně vysmíval tomuto podivínství. Byl tehdy jenom tajemníkem

stranického výberu na univerzitě, ale toho vtípálka dal vyloučit. Stalo se to na jaře roku 1949, v epoše boje proti kosmopolitismu. Ten chytrák nemohl najít práci, což ho přinutilo odejít do Střední Asie. Tam se potvrdilo, že trpí srdečními potížemi a za velké ho vedra zemřel na infarkt. Jeho matka přišla na stranický výber, dala se do pláče a začala křičet: "Vrahové!" Naštěstí tam byl jeho zástupce pro organizační otázky a ten vyrval Vochuše z jejích spárů. Byl to svatý dobrák ten Saša Krapulev, bývalý čekista. Řekl klidně staré ženě: "Jestli jsem Vám dobře rozuměl, občanke, narážíte na stranický výber." Okamžitě zamkla a zmizela. Vyvstala tehdy otázka, je-li třeba jí udat kompetentním orgánům. Saša byl pro, ale Vochuš cítil, že se u členů výboru projevuje nedostatek porozumění. Byla to přece jen matka.

Někdy bylo třeba riskovat. Nedávno poslali do Prahy na stipendium studenta přírodních věd, který se připravoval na třetí cyklus, ale jeho žena nedostala povolení k výjezdu. Žádná velká osobnost ten stipendista, bylo by stačilo, aby se vyznal v tlače-nici. Ale jeho žena velmi toužila dojet se do Prahy. Pořádilo se jí zjistit, že záleží na něm, na Vochušovi, aby byl epie podstoupen odborů pro cesty do zahraničí. Ošetně jí dal sám na srozuměnou, když ho přišla navštívit - bázlivá a rdící se, s krásným šedým očima, v šatech zdůrazňujících její hezkou postavu, s tyrkysovým náhrdelníkem. Vysvětlil jí, že povolení k výjezdu není jednoduchá záležitost, že má v kanceláři příliš mnoho práce, než aby se tím mohl zabývat, ale že ^{by} možná našel pár minut, které by jí mohl věnovat po úředních hodinách. Večer jí ovšem nevzpálil do budovy ÚV... A pak se ocitli v jeho pokojíku, který má na ulici Pěrvosejuznaja. Heslal jí tyrkysový náhrdelník, jehož kuličky se pohybovaly na snědé matné pleti. Co na tom záleží, že pohled, který na něj upírala, nebyl přesně takový, jaký by si byl přál. Teď je asi spokojená, když se prochází po vltavském nábřeží a po Hradčanech..

S dívkami z našeho prostředí je to mnohem snazší. V jedné zotavovně ÚV a Vochuš setkal s velmi čilou instruktorkou voroněžské- ho oblastního výboru. Tady se nekonal žádná výměna pohledů. Jediným Vochušovým problémem bylo uspokojit ji.

Co je na tom špatného? Vždyť ani otcové marxismu neměli nic proti věci samé. Vochuš byl jednou s delegací v NSR. V Trevíru navštívila Marxův rodný dům a tam se dozvěděl, že Marx měl poměr

a že jeho milenka mu dala syna. A otec marxismu to dítě neuznal. Jaký by to byl dnes skandál, kdyby Jenny von Westfalen přišla na stranický výbor stěžovat si na svého manžela! A také Engels: Vochuš zaslechl na institutu marxismu-leninismu, že šil současně s dvěma dívkami, které byly sestry. V té chvíli proběhl Vochuš informátora očima, ale jistě to byla pravda. A Lenin měl svou Irenu Armančovou, které vykal. Vochuš není Lenin, ale přesto toho dne vykal také jisté dívce, když se ocitl v jejím pokoji.

Dost lyrických vzpomínek, musí se dát do práce. Pevníme se, co říká TASS.

Vochuš listuje Věstníkem, tou hromadou špatného papíru, ale současně dále uvažuje o denních problémech. Úvahy a četba se mísí.

Protesty evropských socialistických stran proti zákazu výkonu povolání v NDR. Normální! Co je to za způsoby odmítat jmenování soudce jenom proto, že je komunista. U nás se to dělá jinak: nejméně jsme nekomunisty. Mimočeodem, ještě dnes je třeba vyřešit problém toho bespartajního, který je předsedou jedné komise. Nemáme přece nedostatek soudruhů- strana má sedmáct milionů členů.

Hledíme v Rhodesii, navzdory segregaci, jsou povoleny sňatky mezi bílými a černými. Konečně i mezi černochem a běloškou. A ona souhlasí! Na tom není nic překvapujícího. Kdybychom to tady dovezlili studentka luxembury university, všechny by se vrhly na černé studenty. Tohle si musím poznamenat pro rozhovor s vřetektorem.

Jedenáct hodin, otevírá se bufet ÚV. Je čas jít na druhou snídání. Spokojený Vochuš amšřuje k bufetu. Podánilo se mu zneškodnit záležitost s delegací. Cítil se v bezpečí, to je jeho ideál.

V zářivém sále třípytícím se čistotou je už asi patnáct lidí. Za vysokou vitrinou bufetu je vidět vše, co může vyvolat labužnické choutky. Stačí být jen trochu trpělivý při čekání v řadě: Jsou tu tři prodavačky a před každou z nich čekají jen dvě, tři osoby. Nic takevého jako fronty v Gastronomu ve městě. A prodavačky vás tu neodbývají v rychlém tempu jako v Gastronomu. Je dost času, aby si člověk mohl vybrat a koupit ještě nějaké maličkosti domů: ovoce, krabičku šokoládových bonbonů /značky Miška" nebo "Nuka otinim!" tj. "Jen si vezmi"; už jako dítě je jidával, jsou to pozůstatky epochy Nepu/. Navesme si uzeneho lososa ani kaviár. Při druhé snídání dává Vochuš přednost mléčným výrobkům, jako je

prostekvaša /směs sraženého mléka s cukrem/, tvaroh se smotanou a potom seřské zelí /odborně "katrán přímofský" s kukuřicovými o-
lejem, aby bojoval proti arterioskleróze /všele doporučeno kre-
molskými lékaři!/. A ještě čaj s několika "šišky". Prodavačka
vám dá do sklenice trochu čaje a pak si u bočního stolku sami
dolejete horkou vodu. Pokud Vochuš drží svou týdenní odtučňovací
káru /to prokleté břicho, úplná katastrofa !/ nechodí na oběd do
kantýny ÚV, ale jen se lehce nají tady. To si pak dá do šálku
malou kostku, zalije to vroucí vodou a má bujón vonící po hou-
bách, na jehož hladině dokonce plave několik "ek".

Při snídani pozoruje Vochuš několik spolupracovníků ze svého
odboru. Srdečně je ^{po}řádví, ale nesnaží se, aby tu vznikaly nějaké
bratrské kontakty. Tak velí obyčej. V osobních vztazích zavládla
určitá zdrženlivost, zatímco za Stalina se vedoucí chovali tak
trochu jako bývalí bojovníci Rudé armády: dělali legraci, pláca-
li se po ramenu, nebo naopak se dívali na své podřízené) blaho-
sklenně. Něco z toho ještě přetrvává u těch nejstarších, co
pájdou brzy do penze. Dnes to chce být zdrženlivý, zdvořilý,
rozvášný a zdatný.

V odboru je zaveden tento systém: mezi devátou a jedenáctou
chodí k Vochušovi jeho spolupracovníci jen v naléhavých případech.
Jinak by to ani nebylo možné. Nebýt toho, byli by třeba zrovna
dnes všichni defilovali jeho kanceláři, aby ukázali svou horli-
vost. A jak by byl před nimi telefonoval sekretáři generálního?
Jak vidět, je to dobrý recept.

Při návratu do kanceláře se Vochuš jako obvykle krátce zasta-
ví před kioskem s knihami - stačí mu minuta, aby zjistil, zda
vyšly nějaké novinky. Kládí se tam někdy zastavují na delší dobu,
aby se prohlédli knihy, ale to nedělá příliš dobrý dojem. Leckdo
si může pomyslet, že nemají co na práci. Je třeba naopak dělat
takový dojem, že člověk práci má, ale že si umí čas organizo-
vat a rozdělit. To je syntéza ruského revolučního elánu a ame-
rické zdatnosti, abychom použili Stalínovy formulky. To byla
hlava!

Vochušovi spolupracovníci neotálají s návštěvami. Už je tu
jeden, který se s hlavou mezi dveřmi ptá: "Mohu vstoupit, Děni-
si Ivanovič?"

Vochuš mu pokyne, aby šel dál. Jmenuje se Švecov. Právě přišel do aparátu ÚV z Akademie společenských věd. Vochuš nechová k tomuto floutkovi žádné mimořádné sympatie. Ale floutek má tchána generálplukovníka na generálním štábu. Vochuš je proto mimořádně přívětivý.

Švecov mu odevzdává dokument: "Složení sovětsko-bulharské komise pro biologii. Předkládá Akademii přírodních věd k prozkoumání před schválením prezidia Akademie."

Vochuš se opatrně zeptá: "Jsou tam nějací "signatáři"? Nikdy nezapomene na hloupost, které se málem dopustil, když začínal jako vedoucí odběra. Jen tak tak, že neschválil složení komise, do níž se vloudil jeden nestoudník, který podepsal petici ve prospěch Sinavského a Daniela. Naštěstí byl včas infernován, takže ho mohli ze seznamu vyškrtnout. Jinak by byl měl strašné nepříjemnosti."

Švecov se směje: "Ne Dňisi Ivanoviči, není tam žádný. Naproti tomu není vyloučeno, že někteří soudruzi odejdou do ciziny." V seznamu jsou taky nějací Židé.

"Kdo?" zeptá se krátce Vochuš. Švecov udělá špičkou tužky sotva viditelná znaménka před dvěma jmény. Jsou to jména známí ruský: vida jak se ti lidé přizpůsobují. A ten zvišáček svého tchána nic neřekne.

"Což zkrátit seznam? Nebo tam dát jiné jména - navrhuje zdvořile Vochuš. " Jestliže odejdou, kdo za ně bude v komisi pracovat?" Ale současně si říká, že když škrtnou ty dva Židy, bude se na Akademii přírodních věd šeptat, že aparát je antisemitský.

Švecov jen pokrčí rameny: "Navrhla je práce Akademie." Hleďme, hleďme, Akademii! Chruščev ji málem zavřel tu slavnou Akademií."

Vochuš najde rychlé řešení: "Jedno jméno v seznamu škrtneš a nahradíš je jiným. Znáš v Institutu nějakého Blanka. Byl to sice Lysenkův stoupenec, ale to není důvod ignorovat ho jako vědce..."

Vochuš je spokojen svou mazaností. Čistokrevný Žid, nelze nic namítnout. Ale nepstří k sionistické klíče.

Vochuš pronese dobrozvěstný tónem: "Znáte ten slogan: "Milujte nás, jsme-li černí, neboť jsme-li bílí, jsme milováni."

každém případě!" Švecov se ušklíbne: "Černí nebo bílí, nanda je rád v každém případě!"

Děnis Ivanovič se usmívá: ten zeťák nemá nikdy rád a přesto podstrčil dva do seznamu.

Vochuš se vrací k oficiálnímu tónu: "Mohli bychom využít příležitosti a sprovodit se světa ještě jeden nevyřešený problém. Jak dlouho ještě necháme bezpartijního jako je Venskij ve funkci místopředsedy komise?"

Zetěšek svého šachána se usměje: "Bezpartijní bolševik".
- "To je ovšem panškův zastaralý způsob vyjadřování. Připomíná subjektivismus /málem řekl Chruščevovu epochu, ale v poslední chvíli dal přednost oficiální formulaci/. Slyšel jsem, že stranické skupiny protestují, a že navrhuji jako nástupce stranického tajemníka v Institutu biologie."

Přesně tak: navštívily ho postupně dvě soudružky /první z nich pracovala kdysi na bezpečnosti, druhá na Světové odbočkové federaci/ a jedna jako druhá prohlásily, že biologie je věda, která podléhá straně, a že v Sovětsko - bulharské komisi není místo pro bezpartijní specialisty. Ve skutečnosti se ani slovem zmiňovaly o stranickém tajemníkově jako o možném kandidátovi, protože samy poobhávají po místě v komisi. Ale Vochuš se rozhodl: odstraní toho intelektuála a nahradí ho stranickým tajemníkem. Ty dvě dobré ženy se svou přehnanou horlivostí nepřicházejí v úvahu.

Švecov, který v podstatě také patřil do skupiny "intelektuálů", namítne s trochu váhání: "Je to ale dobrý specialista. A mluví bulharsky." - "Proto jsem ho tam také nechal až do tohoto stádia projektu. Jeho úkolem bylo uvést komisi do chodu - vysvětluje trpělivě Vochuš. Tato etapa však už je za námi. A navíc, komunisté si stěžují. Tak tedy pryč s ním!"

Švecov není zcela přesvědčen: "A co mu řekneme?" - "Promluvte o tom s tajemníkem strany, to by v tom byl čert, aby se našla nějaká profesionální chyba. I slunce má skvrny." Švecovi se už nedaří zakrýt svou podrážděnost. "V nejhrošším se zjiště o názoru stranické organizace. Můžete také říci, že bulharští soudruzi nejsou spokojeni s jeho prací. Nebude si to prověřovat." Vochuš se snaží být přesvědčivým: "Nemůžete mít vůči němu nějaký komplex viny. Jste odpovědný činitel, pracujete

v aparátu ÚV a on je jen bespartijní. Nemáše na vás zádat, shyste mu skládal úšty."

Jacu všechny stejně ty protekční děti shora, chybí jim bolševická bojovnost, mají maloměstáckou mentalitu!

Elastickým krokem vchází do kanceláře nejoblíbenější Vochušův spolupracovník - Zinaida Ivanovna, jediná žena v odboru. Je to seriózní osoba, která přišla s ÚV Komseolu. A je z dobré rodiny - její manžel pracuje v KGB. Přináší katalog vydavatelství Nauka. Politickou aktuálnost zvolených témat překontrolují v odboru vydavatelství. Taďy je zájem pouze o autory. Vochuš se šertem ptá: "Tak jakopak tu máme autory? Snaš akademička Sacharova? Anebo dokonce Solženicyna?" - "Ano v edici per-nografie", odpoví Zinaida a oba se dají do smíchu.

Taková edice u nás ovšem neexistuje. Když byl Vochuš ve Štokholmu, neoddelal pokušení a u kiosku se prolistoval pár te-ko-vých revuí. Nebylo to nepřijemné. Připomínalo mu to jeho in-strukterku z Voroněže. Ti mají ale štisko, ti fotografové! "Podtrhla jsem sem titulá - vysvětluje Zinaida. Myslím, že by se měly vykrtnout ze seznamu".

Zinaida nenechá nic jen tak projít. Někdy je snad až pří-liš přísná. V katalogu jsou pouze tituly, které mají vyjít v nejbližší době, tedy knihy, které jsou už u vydavatelě.

Zinaida pokračuje "Podívejte se například tady - Lifšic. To už je jeho čtvrtý titul. Proš mu pomáhat, aby si dělal fe-lešnou vědeckou reputaci?"

To je pravda. Lifšic se škrtá.

"A tohle téma: "Puškinovy ikonografie a ikonoplastiky" - koho to může zajímat? Snaš popy a prodavače ikon."

To je také pravda. Škrtnout. Co s tím má Puškin společného.

"V tomhle případě jsme se depustili hrubé nedbalosti. Au-torkou je dcera toho Rozengolce, co byl popraven v moskevském procesu v roce 1938. Přijala jasno svého manžela."

Ten má ale odvahy! Vzáít si takovou osobu! Škrtnout!

"Taďy vidím doktorku věd, jejíž syn se nevrátil z turistic-kého zájezdu do Anglie."

Elošinec - nevrátit se do vlasti. Teď se jistě prochází po Regent Street a prohlíží si výklady. Takhle ho vychovala mat-ka. Škrtneš ji.

Ta Zina to je spolupracovnice, všechna čest! Jak to dělá, že se o všech dozví? Že by byl její manžel nechal projít katalog počítačem v Ljubjance?

"Tihle tři mají za sebou sedmáct let vazby - pokračuje Zina hlasem poněkud méně jistým - ale byli rehabilitováni. /Zinaida vraští nos./ Solženicyna taky rehabilitovali." - No ano, ale tohle není důvod. Ty knihy už jsou vyrobeny. Autoři si budou stěžovat, budou posílat dopisy. To by znamenalo vzít na sebe velkou odpovědnost.

"Zinaide Ivanovno, požádejte o řadu tajemníky stranického výboru - uzavírá Vochuš. Ale dobře si zapanatujte: na tuto otázku nemáme názor. Ale ti první čtyři ať z katalogu zmizí, informujte o tom vydavatelský odbor. A jim se může říct, že máme nedostatek papíru."

Zinaidu je třeba brzdit. Ale také jí pomáhat.

Vochuš obědná vždy ve 13,15. Zbývá mu tudíž ještě trochu času na četbu usnesení sekretariátu ÚV. Děnis Ivanovič se ponoří do četby těch důvěrně známých svasek v červeném kartonu. Každá věta tu má sílu zákona. Takové čtení povznáší ducha: člověk cítí, že intimně náléží k této suverénní moci, která vydává lapidární rozhodnutí.

Přesně ve 13,15 si Vochuš oblékne svůj pohodlný laní plášť s hedvábným lesem /koupil si ho v Düsseldorfu, kde byl na pozvání NKS; ulice, kde plášť koupil, měla bizarní jméno - ulice Kő, ale jak krásné tam byly obchody!/. Jeho chůze je důstojná /je přece vedoucím odboru/, nikoliv však odměřená /není přece ještě zástupcem vedoucího oddělení/, když kráčí po bleděrahovém kobereci. Netřeba popíchat, nemá vlastně hlad. Ale nehodí se také, aby se loudal. Na oběd je rezervováno 45 minut. Přirozeně někdo to oficiálně nekontroluje, ale Vochuš dobře ví, že právě v těchto maličkostech může komunista dokázat, že si je vědom svých povinností. Strana nemá být zkrácena ani o minutu práce. Ostatně po jídle je možno odpočinout si v kanceláři.

Není to daleko. Už je tu malý pitoreskní kostelík, který stojí vedle nové kantiny ÚV. Stalin dal zbořit spoustu takových kostelů. Ano, to byl genius, ale v něčem byl podivín. Ničit nepřátele - to je správné, ale proč se pouštět do kostelů. Bylo by bývalo lepší využít jich k tomu, aby se tam lidé vyučo-

val vlastenectví. Méně lidí by bylo přešlo k nepříteli.

U skleněných dveří ukáže Vochuš svou prepustku vázanou v kůži mladému muži v civilu, který ji pozorně zkoumá. Fověsí svůj kabát a klobouk na věšák. Tady neexistuje riziko krádeže, jsme přece sami mezi sebou. Odebere se k pokladně, Vezme si dietní menu. /Je nutno bojovat proti obezitě a pak, obyčejné menu by nebylo pro vedoucího odboru dosti seriózní./

Dietní bufet je ve druhém poschodí. V kabině výtahu je ticho - proč te proběha naplánovali ta nesměle? V jídelně je ticho a klid. Vochuš pátrá, kam by se posadil. Na jeho úrovni je nutno vyvarovat se promiskuitě s technickým personálem - a přitom zpozoruje, že u malého stolu s někým hovoří šéf oddělení kultury. Stačí posadit se jakoby nic u sousedního stolu, zachytit jeho pohled a pozdravit ho. Vochuš potají pozoruje tohoto pečlivěk učeného muže, ještě mladistvého vzezření, jehož pozice je dosti delikátní. Ministr kultury, jeho podřízený, je kandidátem politbyra. Jak mu má dávat příkazy? A jak mu je nedávat, když k tomu účelu oddělení vzniklo. Bude mít úspěch?

Vochuš nerad obědvá se svými kolegy. Bude-li si vybírat stále stejné seustelovničky, bude se mluvit o klíce. Přitom je nemožné stále je měnit - to by musel brát po řadě všechny vedoucí odboru. Stejně tak není vhodné stykat se přátelky s drobným personálem.

Vochuš si dává na čas. Nejdříve se napije kumysu /kobyliho mléka/, pak se pustí do mořského zelí s kukuřičným olejem /zabránit arterioskleróze, jinak člověk nakonec zapomene i jméno po otci vlastních nedřivených!/, pál talíře polévky z mrkvice dřeně s toastem, hovězí plátek vařený v páře s rýží, švestky se smetanou a cukrem /pro trávení/, želé z černého rybízu se šlehačkou /vitamin C!/. Jí klidně a přitom neustále pozoruje, co dělá šéf oddělení. Ten právě ukončil rozhovor a jeho panovačný pohled teď přebíhá po sále. Vochuš volí tuto chvíli, aby k němu vyslal přátelský úsměv. Šéf blahoblesně pokyne hlavou. Výborně! Při vhodné příležitosti si možná vzpomene na Vochuše, bude-li mít někoho doporučit na odpovědné místo.

13,52: návrat do odboru. Vochuše napadne, že by se mohl projít po bulváru naproti ÚV. Po obědě tam obvykle udělá svých

ste kroků první zástupce. Jenomže člověk nemůže předvídat, jakou bude mít náladu. Třeba by měl chuť dát se s ním do řeči. Ale mohl by také utroucit jízlivou poznámku, například: "Tak ty se procházíš, ale jestlipak už jsi hotov se svou prací v odboju?"

Lepší bude očekat pokusení a vrátit se zpátky rovnou do kanceláře.

A náhle proběhne Vechušovi hlavou myšlenka: A co když mají podřízení mají stejné reakce? A bez váhání si sám odpoví: Ne a co? Je to tak, to je v pořádku.

V kanceláři si dopřaje půlhodinovou siestu. Nemá pro tento účel žádnou speciální místnost, konec konců není tajemníkem ÚV /i když právě oni ji mají nejméně zapotřebí: po obědě se vracejí domů, aby ulehli ve svých honosných ložnicích/. Personál jeho odberu se však v těchto věcech vyzná a nikde ho neruší před 14,15. A tak tedy Vechuš dřímá na tvrdé židli /aby nedostal homeroidy/ u psacího stolu označeným jeho pýchou - věrtušku. Jakmile zazní zvonek - tlumeným, nevtíravým hlasem - bude na svém místě.

Telefon zvoní. Na drátě je rektor Lumubovy university. Nemí to velká universita, ale je politicky důležitá. Přijímá studenty z rozvojových zemí a z Japonska. Z tohoto důvodu přidělil Chruščov hned při jejím založení rektorevi věrtušku. Tento seriózní muž, příslušník nomenklatury, se sice přímo ne snaží nějak se vlichotit, ale na časuje mimořádně lackavý tón. Vechuš činí totéž. To je součástí nového stylu, který se ustálil na ÚV v pracovních vztazích. A navíc - Vechuš rektora potřebuje. Chtěl by totiž v tichosti dostat pryč z ÚV svého zástupce Šabanova. A nejlepším způsobem, jak se ho zbavit, by bylo dát ho jmenovat vicerektorem University přátelství. Je však třeba aby na to rektor přistoupil.

Vechuš ví přesně, proč ho rektor volá. V patnáct hodin má totiž schůzku s jedním vicerektorem university, který tam hraje roli politického komisaře: je odpovědný za ideologickou výchovu studentů.

Rektor chce dát Vechušovi na srozuměnou, že to je on, rektor, kdo řídí universitu, a nikoli vicerektor. Vechuš se nemýlí. Skutečně tedy existuje konflikt mezi rektorem a jeho zástupcem. Což znamená, že rektor je ve špatné situaci, že nedokáže pře-

mezi toho ambiciózního chlapíka.

Vochuš nemá vicerektora rád. Sám člověk seriózní a sebejistý nedá si práce nic naslavit od téhle veselé kopy, člověka dosti drzého, jenž padne oblek /mimochoodem špatně vyžehlený/ asi právě tak dobře, jako osla papežská tiara. Kraje si tak trochu na staré časy. A nutno říci, že se najdou lidé, jimž se líbí tento styl třicátých let, který jim připomíná jejich mládí. Ale je šikovný ten chlap. Sotva vyšel z docela obyčejné pedagogické školy, už si našel cestu do aparátu a začal navazovat kontakt s bezpečnostními orgány. A ty ho navrhly na místo stranického sekretáře na Universitě přátelství. Studentský sektor, který řídí, je ve skutečnosti filiálkou orgánů. Takže reprezentuje současně aparát a "sousedy". Jak má potom rektor, původním povoláním inženýr, soupeřit s takovým individuem.

Ovšem rektor není obyčejný inženýr: byl náměstkem ministra, má své styky. Pro vicerektora bude také těžké se ho zbavit. Důležité je, aby oba pochopili, že je to Vochuš, který má v ruce klíč k situaci. Zvítězí ten, kdo ho bude mít na své straně. Z toho plyne, že budou oba souhlasit a přijmou jako dalšího vicerektora Vochušova kandidáta.

Na tuto úvahu potřeboval Vochuš jen několik vteřin. Schopnost tak rychlé reakce je celatně vlastní všem příslušníkům aparátu. Kdyby tomu tak nebylo, nezbyvalo by jim nic jiného než opustit nomenklaturu. Tady na ÚV se nenajdou sváteční houslisté nebo malíři, ale zato se všichni umějí rychle obracet a činit správná rozhodnutí.

Dveře se otevírají, je vidět vicerektorovu plešatou lebku. Vochuš ho poodřeví chladně: je třeba zastřelit.

Nejprve je třeba pobídnout ho, aby vyklopil všechno, co má na srdci, a to tak, aby otevřel hru a ukázal své trumfy. Vochušův obličej zůstává chladný, zatímco jeho host mluví o své práci se studenty. Vicerektor je zkušený člověk. Ochetně přiznává své chyby: "Neviděli jsme, že..." "dovolili jsme, aby..." , ale podává to tak, aby nevznikla sebemenší pochybnost, že to není on, kdo "neviděl" nebo kdo "dovolil", ale především rektor. To znamená, že Vochuš správně odhadl situaci na rektorátu, a že teď tedy může udeřit naplno.

"Práce při výchově studentů - začíná Vochuš oficiálním tónem - se nemůže omezovat na schůze, večírky či promítání fil-

má, ani na rozhovory vychovatelů se studenty. Výchovná práce spočívá v něčem jiném: vytvořit ve studentkém kolektivu takové klima, které by nerolerovalo žádný prohřešek proti komunistické morálce. Takový postoj očekáváme především od studentů sovětských. Rozhodnutí ÚV vychází z toho, že společnou výchovou sovětských a zahraničních studentů je možné vykonat přísnivý vliv na tyto cizince. Ale tak tomu vždy není /tedy Vochuš zvyšuje hlas/ a my se nemůžeme zbavit své odpovědnosti za takovou situaci."

Při řeči se Vochuš dívá ostrým pohledem na vicerektora. Plešatý muž je očividně znepokojen tímto tónem a politickými formulacemi. Jde to dobře. Stačí jen zarazit hřebík ještě hlouběji.

"Dovzdělali jsme se, že někteří studenti a studentky Lomonosovy univerzity se chovají nesprávně, ba dokonce skandálně. Místo by byly příkladem oti, chovají se sovětské dívky, členky Komsomolu, zcela neslušně - calouvám se, že jsem musel použít tohoto výrazu."

Vochuš na chvíli opustil oficiální tón: "Člověk musí myslet na Engelsovy poučky v Pávodu rodiny: vždyť u nás také vládne promiskuita!"

"Ano - přijímá kritiku vicerektor - to, co se tam děje je absolutně skandální, já to říkám pořád. Okresní výbory nám posílají takové studentky... v jiných dobách bychom je byli zaháněli brokovnicí. Ale co dělat? Chcete, abych jim dal pásky cudnosti jako ve středověku?"

Vochuš si záměrně nespovíhne pokusu o žert a pokračuje ve stejném tónu: "Žádné slabiny v práci okresních výborů necalouvají nedostatečnou výchovnou práci mezi studenty. Nebudeme si zastírat, že u určitých elementů tu jde o projev negativního postoje. Nejde o pásky cudnosti, jde o to, že některé studentky zdaleka nesní o založené svaté sovětské rodiny, ale chtějí využit časa stráveného na univerzitě k tomu, aby si vsaly cizince a potom opustily naši zem."

"Škoda, že byl zrušen zákon z roku 1947, který zakazoval sňatky s cizinci" - říká vicerektor.

"Zákon byl zrušen - odpovídá suše Vochuš. Rozličné úvahy nás dovedly k tomu, že tolerujeme v dosti značném počtu sňatky mezi sovětskými studenty a studenty s rozvojových zemí." Ale

datfední výbor nikdy nepřepokládal, že by se měla Univerzita přátelství zabít ve snátkovou kancelář."

Vochuš uštěďruje poslední úder: "Záležitost je vážná. Sou-druzí navrhuji, aby byla zřízena komise ÚV, která by prokou-mala ideologickou práci na Lumbovské univerzitě, a to jak me-zi sovětskými, tak mezi zahraničními studenty."

V pohledu vicerektora lze číst úzkost. Vochuš to zjišťuje s uspokojením. Oba přesně vědí, že vyslání komise máže při-nést vicerektorovi jen nepříjemnosti. Je to dobré, už je po-strášen, teď je třeba zasáhnout na chvíli zpětečku, jinak je schopen utíkat za svými přáteli a ochránci v aparátu; ve sku-tečnosti nikde nechce vyslat žádnou takovou komisi.

"My tady se naopak domníváme, Vasiliji Petroviči, že te lze řešit i bez komise - říká Vochuš uklidňujícím tónem. Já osob-ně si myslím, že studentský sektor není jediný odpovědný, a že rektor nsprojevil ve své práci dostatek stranického ducha." A náhle přejde Vochuš k tykání a důvěrně dodá: "Vždyť tam kromě tebe není nikdo z aparátu. Rektor a vicerektori jsou jenom obyčejní odborníci. Pro jednoho člověka je to těžký úkol, musíš mít pomocníka."

Stín úzkosti zmizel, pohled stratil svou drzost, je nyní plný vděčnosti. Teď je chvíle přejít k tomu podstatnému: "Jestliže se univerzita prostřednictvím ministerstva obrátí na ÚV a požádá, aby byl uvolněn některý spolupracovník apa-rátu pro funkci vicerektora, zyslím, že žádosti bude vyhově-no. Tvoje pozice na rektorátu bude posilněna a komise se sta-ne rásem bezpředmětnou." - "To je rozhodnutí ve stranickém du-chu - zvolá vicerektor. To se mělo stát už dávno, Dániel Iva-noviči! Je to také moje chyba, měl jsem problém dříve naste-lit. Co se týče souhlasu stranického výboru, dostanu jej snad-no, ale nebude rektor proti?"

"Promluvíme si s rektorem - řekne Vochuš příjenným hlasem. Uzná, že je to nutné. Nač by mu byla komise?"

Vochuš ví, co si myslí muž s plešatou lebkou: rektor po-chopí, že komise ÚV by svalila všechnu odpovědnost za nede-statky na univerzitě na něho.

Vicerektor dlouho a smdečně tiskne Vochušovi ruku a odchá-zí. Je si dobře vědom, že tomuhle banditovi nelze důvěřovat.

Ale je také jisté, že nezačne obíhat své přátele, aby si cvičil Vochušovy výroky. Vyhne se jakémukoli konfliktu s aparátem ÚV, i když ho znoklidňuje myšlenka, že by ho mohl nový vicerektor vystrnadit.

Další etapa: rektor. Vochuš znovu vytočí na věrtušce jeho číslo. Kluví lazevš a přátelsky.

"Jak je vám známo, byl u mne právě na návštěvě váš zástupce. Měli jsme dlouhý rozhovor o nedostatecích zjištěných v ideologické práci jeho sektoru. Jistě vás bude sám informovat o obsahu našeho jednání. My tady v odboru se nedonníváme, že by bylo nezbytně nutné vyslat na univerzitu vyšetřující komisi /rektor nilerád souhlasí/ - ovšem pod jednou podmínkou: aby Vasilij Pavlovič napříště soustředil všechnu svou činnost na svůj sektor. A jestliže o to požádáte, můžeme uvolnit jednoho z našich soudruhů, aby se ujal funkce druhého vicerektora - vím, že to místo je volné. Souhlasíte-li, že je to možné udělat, stačí, když v tom smyslu pošlete žádost na ÚV prostřednictvím ministerstva. Myslim, že odpověď bude kladná. A pak už nebude vyšetřující komise přicházet v úvahu.

Rektor okamžitě souhlasí a vyjadřuje své díky. Mě vůbec jinou volbu?

Teď je třeba jít za první zástupcem a připravit půdu. Jinak se tam vřítí před ním ten drzý vicerektor. První zástupce, který o ničem neví, bude mít pocit, že spadl s měsíce. To by byl skandál! Tak je to vždycky: aby se člověk nejvíce bál těch, kteří už pracovali v aparátě - tedy našich.

Vochuš si svou věc dobře vykalkuloval: první zástupce je ne sklonku dne přístupnější. Ostatně rád diskutuje s vedoucími odboru. Děnis Ivanovič svedne sluchátko věrtušky, pomalu a pečlivě vytáčí číslo prvního zástupce. "Ivana Petroviče, u telefonu Vochuš, promiňte, že vás vyrušuji, ale měl byste pro mě několik minut?"

Znovu chodbou po koberci. Přichází do předpokoje - je to velká místnost, ale přece o něco menší než u vedoucího oddělení, který je v hierarchii výše - podruhé zdraví sekretářku s pozornými očima. Pořádně se změnila, zestárla, jen pohled má stejný. V mládí se zúčastnila bojů. Byla to elitní odště-

lovačka: má na svém kontě 209 Frich. Je to soudružka se šlechtným srdcem.

První zástupce sedí u svého pracovního stolu na druhém konci místnosti. Pod sklem na stole je telefonní seznam ÚV. Energicky pohne hlavou: "Co máš?" A pak mu pokyne rukou, aby se posadil.

Vochuš si sedá nenuceně ale uctivě. Ví, že prvnímu zástupci nic neunikne. Nasadí lehce ustaraný obličej /pozer nesmí to přehnat!/: "Ivane Petroviči, situace na Univerzitě přátelství mi dělá starosti. Právě jsem hovořil s vicerektorem. Studenti ztrácejí veškerou zdrženlivost..."

"Politický problém?" - rychle se zeptá první zástupce.

"Vábec ne, Ivane Petroviči, jde o morální problém /obličej prvního zástupce se uklidí/, ale morálka^{to} je také politika /první zástupce zhyští sluch/. Soudruzi se tam domnívají, že by bylo třeba posílit reprezentaci strany na rektorátu. Rektor mi sdělil, že se chtějí obrátit prostřednictvím ministerstva na ÚV se žádostí, abychom uvolnili některého našeho spolupracovníka a jmenovali ho na místo vicerektora pro společenské vědy, které je neobsazené."

"Co jím Pekl?" - zeptá se první zástupce. Vochuš tu otázku očekával a předem zvážil každé slovo odpovědi.

"Co jsem jím mohl říci, Ivane Petroviči? Poradil jsem jim, aby se obrátili na ÚV, když to považují za účelné. Tady bude možno problém prozkoumat."

Tak, teď má Vochuš krytá záda, zejména pokud jde o jeho rozhovory s rektorem a vicerektorem. Objektivně mu nelze vyčítat, že hrál dvojakou hru - vše ostatní závisí na subjektivním posuzování.

"Koho máš na mysli /První zástupce je věci zaujat. A polevázně dodává:/ Chceš snad posílit univerzitu vlastní osobou?"

Z postrašeného Vochuševo obličeje pochopí první zástupce, že stěpil vedle. Rychle Děnice Ivanoviče uklidňuje:

"To jsem jenom žertoval. Nemám v úmyslu tě uvolnit. /Vochuš se celý rozzáří./ Tak tedy, mákeš mi někoho navrhnout?"

"Ještě jsem se otázkou nezabýval", odpovídá skromně Vochuš. "Chtěl jsem znát nejprve váš zásadní názor." - "A jak vidíš věci ty?" - malátně nedůstojně první zástupce. Dobrá.

Teď přišla chvíle, kdy je třeba rozvinout manévry: "Myslím, Ivane Petroviči, že by se v některém z odborů blízkých mému snadno našel někdo, kdo by vyhovoval..."

Energický pohled prvního zástupce stvrdne: "Ty jsi dobrý. V některém odboru blízka tvému! A proč nenavrhněš někoho ze svého odboru? Nemáš tam nikoho kvalifikovaného?"

Chytil se na ulici. Teď je třeba předstírat, že je proti, aby nepochopil, kam Vochuš směřuje.

"Ivane Petroviči, v mém odboru je opravdu strašně moc práce. Je absolutně nemožné, abych nechal někoho odejít." Tón prvního zástupce začíná být nepřijemný: "A ty si myslíš, že jiné odbory jsou na tom lépe než ty? Navrhni někoho ze svého odboru a já tě podpořím!" Přišla chvíle vyležít karty na stůl. "Funkci viceřektora nemůže zastávat nikdo jiný, než pedagog na vysoké úrovni. A já mám mezi svými spolupracovníky jediného s titulem doktora - Šabanova. Přece se nevzdáme jeho služeb!" - "Pročpak ne? Šabanov je člověk schopný, to je jisté. Ale lidé jako on mohou odevzdat dobrou práci i na univerzitě. Jakožto viceřektor by měl nárok na profesorský titul. A pak, je to velká univerzita, mohl by být později třeba zvolen za člena - korespondenta Akademie věd. Jakmile přijde dopis z ministerstva na ÚV, promluví s ním a budeme ho jmenovat."

"Ivane Petroviči, vy mi drásáte srdce! /Vochuš dělá do míže, aby jeho zoufalství znělo pravdivě./ Nechat odejít Šabanova! A koho za něj dostaneme? - "Kajdi si někoho" - uklidňuje ho první zástupce. A zatímco Vochuš vrtí zoufale hlavou, dodává: "Tak to bychom měli jednu záležitost vyřízenou. Máš ještě něco jiného?" - "Ne, nic" - praví Vochuš žalostným hlasem a zvedá se. Ale první zástupce se náhle usměje: "Počlyš, ty se toho svého Šabanova lehce vzdáváš. Vy se nechodnete?"

Tak tehle neočekával. Vochuš vyráží žalobný výkřik: "Ale Ivane Petroviči! Já vás prosím, abyste mi ho ponechal a vy řeknete, že to jsem já, kdo ho chce jmenovat viceřektorem!"

První zástupce se stále ještě usmívá: "No, ty jsi mi to nenavrhl. Ostatně, já souhlasím. /A pak dodává učitelským tónem:/ Mě nezajímá osobní případ Šabanova. Co mě zajímá, je harmonický a pravidelný chod odborů. Za odbor odpovídáš ty. A já nemám nic proti tomu, aby sis sám vybíral lidi, se kterými chceš pracovat. Je to jasné?"

Vechuš se vrací do své kanceláře zaražený. Prvnímu zástupci nelze všet buliky na nos, vidí všechno. Věak by se také jinak nebyl stal prvním zástupcem. Ti, kteří houševnatě postupovali po stupních, ješ vedcu do politbyra nebo do sekretariátu ÚV, jsou skuteční géniové. Intelektušlové se stupidně posmívají: tenhle člen politbyra je debil, tamhleten je zas úplný idiot. Ve skutečnosti jsou oni sami imbecilové a helebrédcí. Ne, lidi v politbyru jsou géniové.

Géniové, to souhlasí, ale mohou se také najednou projevit jako zcela neschopní. Kde by uvěřil, že Malenkov, ten nadaný provazelezec, který se při svém postupu k vrcholu vždycky uměl vyhnout pádu, se neudrží u moci ani dva roky? Nebo vezměme Beriu: po celá léta se plazil k moci, plazil se přes krtvoly a když byl u cíle, nevydržel ani tři měsíce. Anebo Chruščev. To nebyla seriózní osobnost. Věak ho Stalin odkázal do příslušných mezí, když ho poslal z Moskvy na Ukrajinu. A i tam ještě vypadl ze své funkce prvního tajemníka, protože se posmíval těm podivným "zemědělským městům". Potom se ověen Chruščev za to Stalinovi pomstil. Ale až po jeho smrti. Dokud žil, nebyl by se toho odvášil. Nikde.

Stali, ach Stalin, jak velký člověki Lenin také, samozřejmě, ale což mu nedopřál skutečně vychutnávat moc. Setya skončila občanská válka, postihla ho paralýza. Stalin ten věděl jak chutná moc.

Den končí. Vechuš znovu projde kancelářemi odboru /ano, to je demokracie!/. Jeho spolupracovníci pracují vědy po dvou v jedné kanceláři, každý má k dispozici svůj osobní telefon a jednu vnitřní linku. Vechuš stručně pohovoří o úkolech následujícího dne. Ale všichni už myslí na odchod a sám Vechuš pociťuje radost při pomyslení, že půjde domá.

Zdrží se obvykle ještě dvacet minut po pracovní době. Večer nikde nepracuje, ale nebylo by vhodné, aby ho vedení vidělo, že opustil budovu ve stejnou dobu jako kdekerý úředník. Nikde netelefonuje, šéfové už ho nepotřebují. Vechuš si zvolá vůz.

Nebude muset dlouho čekat. Stanoviště vozidel ÚV není daleko. Může si už začít oblékat svůj plášť /plášť z Büsseldorfu/ a pomalu směřovat k východu, jistým krokem, jak se sluší na odpovědného pracovníka ÚV. Opět rážový koberec na nalakovaných parketách, masivní schodiště, druhý vestibul, poněkud hlučnj-

šif. Úředníci stále ještě odcházejí, ale špička už minula. Důstojník KGB zkoumá zdvořile ale pomalu a pozorně malou knížku vázanou v kůži.

Venku je tma, vítr a sníh. Před budovou ÚV není náledí. Metři pečlivě odstraňují zmrzlou vrstvu špičatými nástroji; z bezpečnostních důvodů se dokonce chodník posypává červeným písekem. Jinak by tu bylo riziko, že někdo uvidí, jak tajemník ÚV uklouzl, když nastupoval do svého vozu.

Černá volha se blíží. A pak se vůz znovu rozjíždí. Moskevský sníh křupe pod pneumatikami. Znovu se jede okolo pomníku vítězů od Plevna; vlevo je Polytechnické muzeum, vpravo ÚV Komsomolu a pak dvě budovy - dvojčata na náměstí Dzeržinského: Lubjanka, v níž sídlí KGB a ministerstvo vnitra. Cesta pokračuje po dlouhé třídě. Kmitne se tu prodejna "Svět dětí" a už je tu roh Malého divadla, pak Bolšoj se svým sloupořím, stanice metra Dom sojuzov, budova rady ministrů SSSR. Na chvíli zasáhne světla ulice Gorkého, ale vůz pokračuje v cestě: hotel National, budova Inturistu /bývalé americké velvyslanectví/, stará moskevská univerzita. Vlevo je protáhlá silueta Kremle, kterou na okamžik překryje budova Manděže.

Vochuš nemá chuť mluvit s Fidičez. Po několika poznámkách o počasí a o sněhu špředá dále nit svých úvah.

Tak on tedy projíždí Moskvou, zatímco ona se někde prochází po večerní Praze. Na Václavském náměstí září světla, orloj na Staroměstské radnici zvoní. Proč vlastně myslí Špiš na ní, naž na instruktorku z Voroněže a na její boky posláčené sluncem? Přetě proto, že onoho dne mu její pohled pronikl až do dušer Děnisi, buď sám k sobě upřímný, přiznávající, že se na tebe dívala s odporem, jako na odperné zvíře. A ten pohled vyjadřoval i její pocit nemožnosti a neobratnou snahu, aby svůj odpor skryla. Nechtěla, aby ses urazil a nedodržel slib. Teuřila po té cestě.

Ale k čemu tyhle reminiscence? Manželka obyčejného studenta s chováním princezny! Měla se cítit polichocená, že se o ní zajímá šéf odboru.

Ten výraz bezmocného zoufalství už viděl v mnoha pohledech: matka, která skučela "Vrahové!", lidé, které kritizoval nebo vylučoval ze strany - ti všichni se na něj dívali s výrazem bezmocnosti v očích.

Ale vlastně je to dobré, že se na něj lidé takto dívají! Před několika týdny měl Vochuš strašný sen. Byl v budově ÚV a najednou si uvědomil, že je tu všude prázdně. Sestoupil k východu a tam žádné strážce. Cítil, že je stuhlý strachem: co chvíli sem začnou chodit kolemjdoucí. A skutečně už přicházejí v sevřených proudech. Vochuš mívá jakoby nic k výtahu, ale společný výtah uvázl někde v poschodí a výtah rezervovaný pro tajemníky je zavřený. Mezitím se lidé z města shromáždili a tiše na něj hledí. Tak jako ona: s odporem. Jako kdyby byl veš, nebo nějaký druh paraita. Ale jejich pohled neprozrazoval bezmocné zoufalství, byla v něm naopak síla. Probudil se tehdy se srdcem bušícím, spocený strachem a trvalo dlouho, než se uklidnil.

Ale takhle je to správné: jim bezmocnost, nám moc. A vůbec je třeba káhnat ty dotěrné myšlenky a spíše myslet na něco příjemnějšího. Za chvíli bude doma, jeho žena jistě připravila chutnou večeři: uzeného lososa, kaviár, aýr, pečení, ananas. Nemá rád ani bulharskou Flisku, ani koňak arabský, pouze arménský, gruzínský a samozřejmě francouzský. Bude diskutovat s dětmi a prohodí pár slov i se ženou.

Třeba se rozhodnou, že si někdy vyjedou, jak je to zvykem, když člověk patří ke kultivovaným lidem. Jakožto vedoucí odboru ÚV může jít na kterákoli promítání na ministerstvu kultury nebo v Domě filmu. Je to dobrý nápad tyhle promítačky. Člověk tam vidí různé filmy z mnoha zemí. Viděno z přísně právního hlediska, dalo by se říci, že to jsou ukradené filmy: jsou to pirátské kopie pořizené z kotoučů, které si vypůjčil Státní výbor pro kinematografii od mezinárodních půjčoven, aby si je zkušebně promítl před eventuální koupí - k níž ovšem nikdy nedojde. Ale viděno z druhé strany - byli bychom hlupáci, kdybychom dávali kapitalistům devizy, protože v žádném případě nepřichází z ideologických důvodů v úvahu pustit tyto filmy do normální distribuční sítě. A tak se tedy udělá několik kopií pro vyšší kádry - co je na tom špatného? Atmosféra na promítačkách je velmi příjemná. Člověk je tam mezi svými, mezi lidmi z nomenklatury - až na pár umělců a tvůrčích intelektuálů. Ale na jiné nemá dnes Vochuš chuť.

Na ÚV se také promítají cizí filmy, které nejsou určeny širokému publiku. Představení je každá čtvrtek. Ale Vochuš opovrhne touthle předváděčkou, která je určena, tak jako kantina večer, písačkám a sekretářkám. Cítil by se strašně nepříjemně, kdyby se tam měl objevit.

Mohli by jít také někam na večeři a pak do divadla. Lístky jsou levnější: ve Velkém divadle nestojí nejdražší vstupenky víc než tři a půl rublu. Tyto lístky nejsou ovšem určeny normálnímu publiku. Je to vskutku praktický systém: člověk může využít míst rezervovaných pro ÚV a sedí pak v první nebo v druhé řadě v přízemí. Zase je mezi svými, nanejvýš se tam objeví nějaký cizí velvyslanec. A to je kouzlo navíc: člověk si uvědomí své místo ve společnosti.

Jenomže Vochuš je přesycen divadly i koncerty. V rámci svých oficiálních povinností tam musí doprovázet zahraniční delegace a účastnit se představení po každém slavnostním zasedání nebo konferenci. Ne, dnes nikam nepůjde. Bude odpočívat a využije volného času k úvahám, jak nejlépe urychlit své povýšení na místo prvního zástupce vedoucího oddělení. A v deset hodin si půjde lehnout. Zdraví je podmínka sine qua non jakéhokoli povýšení.

Ve výtahu, který neslyšně stoupá do horních poschodí, a pak když vhráží do bytu a větší svůj lamí pláští s hedvábným leskem, sestavuje Dénis Ivanovič, jak je jeho zvykem, bilanci právě uplynulého dne. Vcelku to je velmi pozitivní den, ničím nezkažený, téměř šťastný: Zažehnal riziko skandálu kvůli delegaci do Itálie, odolal pokušení cesty do Itálie, vyškrtl ze sovětsko-bulharské komise nežádoucí osoby, odstranil z katalogu pochybné autory. Přiměl Univerzitu přátelství, aby požádala aparát o jmenování nového vicerektora a od prvního zástupce dostal povolení přeložit Šabanova. Kde by byly všechny dny tak užitečně naplněny!

Za tento den obdržel Dénis Ivanovič desetkrát vyšší plat, než činí denní mzda řadového dělníka v Sovětském svazu.

Příživnická třída je u moci: V Kozelsku v Moskvě, v celé zemi.

Vypůjčíme si na závěr citát z poemy, kterou napsal Alexandr Galič na konci svého života:

Měsíc je přilepen na ruském nobi
tak jako číslo Gulagu

V okresech každé republiky
všude jsou stranické výbory.
Co je tam na stěnách, co tam je ?
Visí tam obrázky této kliky,
velikých vůdců partaje.

V kuřárnách vlčí oči svítí
jak do psů do lidí vrážejí,
pak ve svých volhách, sláveu spítí,
ses někam jinam pryč se řítí.
Nemáme špatné živobytí -
spokojeně se zasmějí.

Ty státní dači, šádna bída,
luxus to není na přiděl.
Okolo smečka poldů hlídá,
aby to nikdo neviděl.

-XXXXXXXXXX-

Z á v ě ř

Teď už to víte. Program Komunistické strany Sovětského svazu aliboval, že ještě před rokem 1980 bude v podstatě vybudována komunistická beztřídní společnost. Od roku 1936 je sovětská společnost definována jako společnost "bez antagonismů". Ale dnes, v roce 1980, stále ještě nelze říci, že by byly odstraněny třídy a třídní antagonismus: sovětská společnost zůstává antagonická.

Lenin a Stalin vytvořili "novou třídu", jejímž základem byla organizace profesionálních revolucionářů. Když se tato organizace zmocnila vlády, objevila se Stalinova nomenklatura, která se stala vedoucí třídou Sovětského svazu.

Nomenklatura je třídou vykořisťovatelů a privilegovaných. Byla to moc, která jí umožnila dosáhnout bohatství, a nikoliv bohatství, které jí umožnilo dostat se k moci. Politika nomenklatury spočívá v upevňování vlastní diktátorské moci na vnitřní rovině a v jejím rozšiřování na celý svět.

Nomenklatura má na svém kontě některé pozitivní výsledky. Stále více se však mění v příživnickou třídu. Z historického hlediska je její společenská rentabilita nulová a její umíněná tehuha po světovládě v sobě skrývá riziko války.

Chtějí-li čelit tomuto nebezpečí, musí všechny země, které nejsou pod perutií Moskvy, rozhodně uskutečňovat politiku míru a bezpečnosti, politiku bez strachu a násilí, ale také bez iluzí. Aby mohla být taková politika uvedena v život, je důležité dobře znát povahu a podstatu nomenklatury. Jestliže k tomu přispěla tato knížka, splnila svůj cíl.

Opustíme nomenklaturu v okamžiku, kdy prožívá své nejkrásnější chvíle. Na Rudém náměstí 7. listopadu. Za zvuků hlučné vojenské hudby, uprostřed šestných salv, oslavuje nomenklatura výročí své moci vojenskou parádou a velkým defilé, které bude trvat několik hodin. Jedinečný okamžik: konečně bude možno vidět "je" pohromadě, místo příležitostného zahlédnutí v jejích zilech nebo šajkách, v jejích šéfovských rezidencích, nebo za předsednickým stolem. Kde jinde by bylo možno zastihnout shromáždění takového počtu nomenklaturistů, než na tribunách u mauzolea v tento slavný den.

Teď tu stojí na kamenných stupních tribun této masivní muži s hrubými autoritářskými obličejmi, doprovázeni svými tělnatými manželkami a dobře živými dětmi s červenými tvářemi. Všichni jsou teple oblečení. Vítr se prohání náměstím, nadnáší prapory a vločky listopadového sněhu bičují tváře. Páště jsou ušity z prvotřídních anglických látek, tělo halí jasné kožešiny, přepychový astrachán, kožešinové čepice. Nomenklatura má však jeden nepsaný zákon, který dodržuje. Všechny tyto luxusní oděvy nesmějí být příliš dobře ušity, příliš elegantní. Ženy se nesmějí líčit. To je poslední, skromná daň rytu o proletářském původu nomenklatury, tomuto zdánlivě respektovanému ideálu demokracie.

Je tu tři minuty deset. Všechny hlavy se otáčejí směrem k mauzoleu. Otcové - nomenklaturisté si posazují své ratolesti na ramena. Za několik okamžiků se objeví šéfové nomenklaturistické třídy na vrcholu mauzolea, na svém velitelském místě. Už jsou tady. V čele generální tajemník, pak s jistým odstupem ostatní, seřazení podle přesného pořadí. Nomenklaturistická třída aplauduje a odpovídá na pozdrav šéfů. Není to ovšem na mauzoleu, ale u jeho úpatí. Ti, kteří stojí nahoře, jsou jejími svrchovanými pány. A když svět bedlivě pozoruje tuto hratku hodnostářů, pozoruje ve skutečnosti nomenklaturu.

Důstojníci KGB v civilu, s červenými páskami na rukávech, zabráňují zdvořile ale rozhodně méně důležitým nomenklaturistům umístěným na vzdálenějších tribunách, aby proklouzli mezi smetánku. Je sice možno přecházet z tribuny na tribunu, ale jedině směrem o d mauzolea. Tak se konkrétně rýsuje v prostoru nomenklaturistické pyramidy: Její špička je na mauzoleu.

Je deset hodin, začátek přehlídky. Pak bude následovat defilé věrných "představitelů dělnické třídy" nesoucích obrovské portréty šéfů nomenklatury, transparenty s hesly a s čísly plánu. Potom bude recepce v Kremlu. Funkcionáři nomenklatury rozsezení podle přesného hierarchického pořádku a vyslanci téměř všech zemí světa budou slavit výročí Říjnové revoluce.

Ale okamžiky apoteózy bude nomenklatura vychutnávat právě teď. Padesát dlouhých minut štěstí, když defilují vojáci přesně stejným krokem, projíždějí tanky s řídicími pásy, obrovské rakety. Jak se usmívají při pohledu na tyto rakety, jak jsou šťastní! To je jejich síla, která hřmí jako lavina na Rudém náměstí, lemována řadami bdělých příslušníků KGB. To je jejich síla, jež nutí celou planetu, aby obracela araky k tomuto místu, naslouchala jejich hlasům a třásla se strachy.

Rozlučme se s nomenklaturou, zatím co prožívá tuto chvíli extaze. Pozdravme tyte bojary, kteří se tísní okolo pyramidy mauzolea, v němž spočívá mumie, s dekorací středověkých hradů v pozadí. Opusťme je. Fascinování svou mocí stojí tam před hroby v kremelácké zdi jako na hřbitově. A neúnavný listopadový vítr syje sněhové vločky na tento svět, který se potápí v podzimu.

V y s v ě t l i v k y

+/ Název telefonu věrtuška vznikl z ruského věrtěť, tj. tečit se a pochází z doby Leninova úřadování v Kremlu. Lenin měl původně jen jeden telefon napojený na normální síť a spojení obstarávala manipulátka v ústředně. Aby se zabránilo odposlechu hovorů nejvyšších funkcí, dal Lenin sřídit v Kremlu malou automatickou ústřednu, jejíž pobočky musely být pocho-pitelně vybaveny přístroji s číselníkem, na němž se čísla vy-táčela, odtud věrtuška. Tento název pro telefony speciální sítě se zachoval, i když otáčivý číselník mají dnes všechny přístroje. V současné době jsou věrtušky napojeny na centrálu, která se oficiálně jmenuje Telefonní ústředna KGB SSSR. Udr-žování a kontrola linek je svěřena KGB. Obdobou věrtušky je v kancelářích československých nomenklaturistů telefon zvaný "černín" podle centrály, která byla /nebo snad ještě je/ v Černinském paláci.

++/ Bony na Kremliovku opravňují držitele nakupovat potraviny, jež nejsou běžně k dostání, nebo jen stěží, ve vzácné vládě prodejně, která je odnoží kremelské kantiny a sídlí v Granov-ského ulici č. 2. Kromě potravin lze za bony nakupovat i hoto-vá jídla, pro něž jezdí řidiči svým šéfům s hliněnými "budíky". Počet bonů, které dostává měsíčně vedoucí odboru na ÚV, tedy např. náš Denis Ivanovič, odpovídá 70ti rublům. Nejde ovšem o normální rubly. Ceny potravin prodávaných v Kremliovce jsou stanoveny podle indexu z r. 1929, takže ve vztahu k současné cenové hladině představuje tato měsíční prémie asi 200 rublů.

Poznámka p ř e k l a d a t e l e

V sovětské příručce Výstavba strany lze najít tuto defini-ci pojmu nomenklatura. Podle ní "nomenklatura je soupis nej-důležitějších funkcí. Kandidáti na tyto funkce musí být předem prověřeni, doporučení a schválení stranickým výborem okresu, města, kraje atd. Stranický výbor také schvaluje uvolnění z funkcí těch osob, které patří do jeho nomenklatury. Nomenklatura zahrnuje osoby, jež zaujímají klíčová místa."

V tomto smyslu je slovo nomenklatura běžná i v československé stranické kantýrce. Zatímco např. funkce předsedy závodního výboru RCH je v nomenklatuře OV KSČ /což znamená, že si jej osazenstvo závodu nemůže zvolit, pokud nebyl předem schválen okresním sekretariátem/, je poslanec KLV, ať zastupuje kteroukoliv stranu či organizaci Národní fronty, už v nomenklatuře KV KSČ /jehož tajemník ovšem patří do nomenklatury ÚV KSČ/.

Ve skutečnosti však nejde jen o administrativní systém obsazování funkcí, nýbrž o to, že jeho působením se ze společnosti vyčleňují soubor lidí - příslušníků nomenklatury. Tak jako v sovětské společnosti, lze si jej představit jako pyramidu, v níž význam jednotlivých vrstev stoupá úměrně se vzdáleností od základny. A čím výše od základny, tím více je také zaručena "definitiva členství" v nomenklatuře.

Akademik Sacharov o tom říká: "Ačkoliv se v naší společnosti na toto téma nedělají sociologické průzkumy, anebo alespoň jejich výsledky jsou drženy v tajnosti, lze tvrdit, že se ve dvacátých nebo třicátých letech objevila zvláštní společenská vrstva složená z partajníků a z byrokratů - nomenklatura, jak si sama říká, "nová třída", jak ji nazývá Milovan Djilas - společenská třída, která se definitivně usadila u moci v poválečných letech."

Studie o československé nomenklatuře dosud neexistuje. Avšak pozoruhodná fakta o jejích privilegovaném materiálním zabezpečení lze najít v knize Zdenka Hlynáře Krás přichází z Kremli.